

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH  
FILOZOFICKÁ FAKULTA  
ÚSTAV BOHEMISTIKY

**BAKALÁŘSKÁ PRÁCE**

**SKLONĚNÍ PŘEJATÝCH MASKULIN - TENDENCE V SOUČASNÉ  
ČEŠTINĚ.**

Vedoucí práce: Mgr. Lucie Medová, MPhil., Ph.D.

Autor práce: Lenka Zelenková

Studijní obor: Bohemistika

Ročník: 3.

2010

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 23. srpna 2010

.....  
Lenka Zelenková

Ráda bych poděkovala vedoucí bakalářské práce Mgr. Lucii Medové, MPhil., Ph.D. za odborné vedení, udílení cenných rad, trpělivost a veškerý čas, který mi věnovala. Děkuji rovněž všem respondentům, kteří byli ochotní spolupracovat a bez nichž bych nemohla tuto práci sepsat.

## ANOTACE

Tématem bakalářské práce je Sklonění přejatých maskulin - tendence v současné češtině. Pro přehlednost jsme práci rozdělili do čtyř částí. První část rozebírá sklonění přejatých maskulin, ne zcela začlenitelných do českého deklinačního systému, v jazykových příručkách. Popisujeme uvedená pravidla, podle kterých se mají cizí maskulina deklinovat. Druhá část práce shrnuje výsledky tří průzkumů předložených českým mluvčím k vyplnění. Zabýváme se zde deklinací maskulin přejatých v praktickém užití. Ověřujeme, zda mluvčí v současné době skloňují nebo se snaží skloňovat přejatá maskulina dle pravidel stanovených v jazykových příručkách. V třetí části této práce pracujeme s průzkumem, kterého jsme využili při psaní kolokviální práce. Zmiňujeme zde názor respondentů na skloňování jmen přejatých a srovnáváme utvořené varianty tří smyšlených jmen s variantami jmen existujících. Porovnááme, zda je možné, aby byly obě skupiny jmen deklinovány stejným způsobem. Čtvrtá část obsahuje přílohy, což jsou příklady deklinace některých maskulin zmíněných v první části, dále pak vzory jednotlivých průzkumů a jejich výsledky. Přikládáme také přehled skloňování substantivních typů.

## **ANOTATION**

The subject of the bachelor work is the Declension of masculine nouns of foreign origin - tendencies in Contemporary Czech. For clarity, we divided the work into four parts. The first part examines the sloping borrowed masculine, which are not fully included in the Czech system of declination, language guides. We describe the rules under which they are foreign masculine decline. The second part summarizes the results of three surveys submitted by Czech speakers to fill. We are here declinations masculine borrowed in practical use. Verify that the speakers are currently trying to inflect or inflect borrowed masculine according to the rules of language guides. In the third part of this work deals with exploration, which we used when writing a term paper. We refer here to view the inflection of the respondents borrowed names and compare the three variants formed fictitious names with variations of existing names. We compare whether it is possible that both groups of names of inflection in the same way. The fourth part contains annexes which are some examples of declension masculine nouns mentioned in the first part, then surveys the various models and their results. We enclose a summary of the substantive declension types.

# OBSAH

OBSAH.....	6
ÚVOD.....	9
ČÁST PRVNÍ – DEKLINACE PŘEJATÝCH MASKULIN V JAZYKOVÝCH PŘÍRUČKÁCH.....	11
I. Apelativa.....	11
1 Jména přejatá, jejichž zakončení odpovídá v češtině deklinační formant v základním tvaru (Nsg), ale tento formant charakterizuje jména s jinou rodovou charakteristikou..	11
1.1 Apelativa zakončená v základním tvaru na -o. ....	11
1.2 Apelativa končící v základním tvaru na -e. ....	12
2 Jména latinského a řeckého původu zakončená v nominativu, popř. v akuzativu singuláru výrazně cizími deklinačními formanty -us, -os, -es, -is. ....	12
2.1 Jména se zakončením -us.....	12
2.2 Jména se zakončením -os, -es a -is. ....	13
3 Jména řeckolatinského původu, která pronikla i do ne odborného užívání a ještě výrazněji se přizpůsobila domácímu deklinačnímu systému.....	13
4 Přejatá apelativa, která se svým zakončením v základním tvaru zařazují k některému paradigmatu jmen domácích, ale neobvyklé zakončení kmene si vynutilo jisté odchylky. ....	15
5 Jména přejatá, u nichž je jejich dvoukmenovost příčinou nesnadného začlenění do českého deklinačního systému. ....	15
6 Maskulina přejatá, která se do české deklinační soustavy obtížně zařazují díky neobvyklému zakončení svého základního tvaru (v základním tvaru jsou především jiné vokály, než jaké fungují v češtině jako koncovky Nsg).....	16
7 Jména, u nichž se grafická podoba liší od podoby vyslovované. ....	16
7.1 Apelativa přejatá, u nichž grafická podoba končí na souhláskové písmeno (popř. písmena) a vyslovovaná podoba na vokál. ....	17
7.2 Jména, jejichž psaná podoba končí na samohláskové písmeno, vyslovovaná podoba na konsonant. ....	17
7.3 Jména, u kterých psaná a vyslovovaná podoba končí na rozdílné vokály.....	18
7.4 Maskulina, jejichž koncové konsonanty jsou v psané a vyslovované podobě rozdílné. ....	18

8 Přejatá jména nesklonná. ....	18
9 Jména kolísající mezi sklonností a nesklonností. ....	19
II. Propria.....	19
1 Deklinace antroponym.....	20
2 Deklinace toponym.....	21
3 Co rozhoduje při deklinačním třídění apelativ a proprií.....	21
4 Sklonění mužských antroponym.....	21
4.1 Jména, u kterých je základní tvar (Nsg) zakončen ve výslovnosti na konsonant. ....	21
4.2 Antroponyma, jejichž základní tvar je ve výslovnosti zakončen vokálem. ....	26
4.3 Antroponyma, jejichž základní tvar má adjektivní formu. ....	32
4.4 Jména, která mají prvky originálního sklonění.....	32
5 Deklinace mužských toponym.....	32
5.1 Základní tvar je ve výslovnosti zakončen na konsonant.....	33
5.2 Základní tvar je ve výslovnosti zakončen na vokál. ....	36
5.3 Základní tvar má adjektivní formu. ....	36
<b>ČÁST DRUHÁ – SKLONĚNÍ PŘEJATÝCH MASKULIN V PRAXI</b> .....	37
1 Deklinace přejatých maskulin v praxi. ....	37
2 Průzkum první – Doplnování pádových tvarů apelativ. ....	38
2.1 Fámulus.....	39
2.2 Nandu.....	40
2.3 Altis.....	41
2.4 Hadži.....	41
3 Průzkum druhý – Doplnování pádových tvarů antroponym.....	42
3.1 Atlas.....	43
3.2 Lorca.....	44
3.3 Ernö.....	45
3.4 Malraux.....	46
4 Průzkum třetí – Doplnování pádových tvarů toponym.....	47
4.1 Orleáns.....	47
4.2 Sliáč.....	48
4.3 Grenoble.....	48
4.4 Lugovoj.....	49
5 Závěrem.....	49

ČÁST TŘETÍ – DEKLINACE JMEN SKUTEČNÝCH A JMEN NEEEXISTUJÍCÍCH. .....	52
1 Deklinace vymyšlených maskulin, jež se tváří jako skutečná řeckolatinská jména. ...	52
1.1 Názory a postoje ke sklonění slov cizího původu.....	53
1.2 Estulamus, Wrias, edudis.....	53
2 Krátké shrnutí .....	55
ZÁVĚR .....	56
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ .....	58
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK A ZNAČEK.....	59
PŘÍLOHY	



# ÚVOD

Čeština je flexivním jazykem, který se vyznačuje komplikovaným systémem skloňování (deklinace) a časování (konjugace). Jak už název této práce napovídá, budeme se zabývat deklinací přejatých jmen. Substantiva cizího původu se vždy snažíme zařadit do domácích deklinačních typů, podřizujeme je tedy zákonitostem českého skloňování. Z morfologického hlediska můžeme přejatá jména v zásadě dělit na dvě velké skupiny: jména, jež se plně začlenila do české deklinační soustavy a jež se zařazují mezi jména domácí k jednotlivým vzorům, a jména, která se plně nezačlenila a vytvořila si vlastní paradigmata, více či méně se lišící od domácích. Samozřejmě, přejímají se slova z nejrůznějších jazyků a při jejich zařazování do systému českého sklonění se objevují menší či větší obtíže. Větší nesnáze jsou u jmen přejímaných z jazyků s rozvinutou flektivností, kterými jsou například jazyky klasické, latina a řečtina, jež tvoří zároveň nejvýznamnější pramen českých slov přejatých. K flexivním jazykům se řadí nepochybně jazyky slovanské (vyjma makedonštiny a bulharštiny), tady máme přejímání a tudíž také skloňování nejsnazší, protože jejich morfologická stavba je češtině značně blízká. S obtížemi při sklonění přejatých jmen se setkáváme u všech tří rodů (maskulina, feminina i neutra), my se však zaměříme na deklinaci přejatých maskulin, a to těch, která jsou ne plně začlenitelná do deklinačního systému substantiv domácích.

Pro lepší přehlednost jsme práci rozdělili do čtyř částí. První část rozebírá sklonění přejatých maskulin, ne zcela začlenitelných do českého deklinačního systému, v jazykových příručkách. Popisujeme uvedená pravidla, podle nichž se mají cizí jména rodu mužského deklinovat. Zásadním zdrojem teorie zaměřené na deklinaci přejatých jmen mužského rodu nám byla publikace *Mluvnice češtiny (2) Tvarosloví* z roku 1986<sup>1</sup>, jelikož podává nejpréhlednější a nejrozsáhlejší shrnutí informací o daném problému<sup>2</sup>. Z této jazykové příručky vycházíme též při členění textu do jednotlivých kapitol a podkapitol. Veškeré zdroje, které jsme využili k této práci, uvádíme v seznamu literatury. Látku jsme rozdělili v prvé řadě do dvou větších úseků: deklinace apelativ a deklinace proprií, která jsme dále rozdělili na antroponyma a toponyma. V případě apelativ nehovoříme pouze o jménech sklonných, ale také o jménech nesklonných a těch, jež kolísají mezi sklonností a nesklonností.

---

<sup>1</sup> *Mluvnice češtiny (2) Tvarosloví*: Praha: Academia, 1986.

<sup>2</sup> Jsou jazykové příručky, které vynechávají deklinaci některých možných variant jmen. Jedná se především o různé zhuštěné stručné mluvnice.

Druhá část práce shrnuje výsledky tří průzkumů, jež jsme předložili českým mluvčím k vyplnění. Zabýváme se zde tedy deklinací maskulin přejatých, ne plně začlenitelných do deklinačního systému maskulin domácích, v praktickém použití. Ověřujeme, zda čeští mluvčí v současnosti skloňují nebo se snaží skloňovat přejatá maskulina dle pravidel stanovených v jazykových příručkách.

V třetí části této práce pracujeme s průzkumem, kterého jsme využili při psaní kolokviální práce. Zmiňujeme zde názor českých mluvčích na skloňování slov přejatých a srovnáváme některé utvořené varianty tří smyšlených jmen s variantami jmen existujících. Porovnáваме, zda je možné, aby byly obě skupiny jmen deklinovány stejným způsobem.

Čtvrtá část obsahuje přílohy, což jsou příklady skloňování některých maskulin zmíněných v části první, dále pak vzory jednotlivých průzkumů a jejich přesné výsledky upravené do tabulek. Přikládáme také přehled skloňování substantivních typů, jak jej uvádí *Mluvnice češtiny (2) Tvarosloví*.

# ČÁST PRVNÍ – DEKLINACE PŘEJATÝCH MASKULIN V JAZYKOVÝCH PŘÍRUČKÁCH.

## I. Apelativa

**1 Jména přejatá, jejichž zakončení odpovídá v češtině deklinační formant v základním tvaru (Nsg), ale tento formant charakterizuje jména s jinou rodovou charakteristikou.<sup>3</sup>**

### 1.1 Apelativa zakončená v základním tvaru na -o.

(a) Tato přejatá slova se těsně přimykají k domácímu typu skloňování. Jedná se o jména zakončená na -o, která se v důsledku svého přirozeného rodu zařadila do českého jazyka jako maskulina životná. Kromě nominativu a vokativu singuláru, kde ponecháváme přejaté zakončení -o, se skloňují naprosto podle tvrdého mužského vzoru „pán“. Podle tohoto vzoru skloňujeme nečetná přejatá maskulina životná zakončená v základním tvaru na -o, před níž stojí souhláska morfologicky tvrdá či obojetná (*zambo, mikado, pikolo*). Zařazují se sem také jména přejatá ze slovenštiny, jako např. *otecko, strýčko* či *šuhajko*. Stejným způsobem skloňujeme rovněž mužská rodná jména a příjmení na -o (*Kvido, Laco, Abello*). V lokálu plurálu je pravidelný formant -ech, ale u jmen s kmenovou finálou velární (*g, k, ch*) je v lokálu množného čísla formant -ích, před kterým dochází k závazným alternacím finály.

(b) Apelativa, u nichž se nachází před zakončením -o souhláska morfologicky měkká (*gaučo*), skloňujeme v plurálu podle měkkého vzoru „muž“; mají tudíž v akuzativu a instrumentálu čísla množného měkké koncovky -e a -i.

(c) U přejatých jmen jako *impresario*, kde před koncovkou -o stojí polosamohláskové *i*, realizované v českém jazyce nejčastěji jako [j], jsou také v důsledku této morfologicky měkké přechodové hlásky v plurálu tvary v souladu s měkkým vzorem „muž“.

---

<sup>3</sup> Plná paradigmata některých jmen jsou k nalezení v přílohách za vlastním textem (viz Příloha č. 1).

## 1.2 Apelativa končící v základním tvaru na -e.

Jedná se o několik životných maskulin, která jsou přejata převážně z italského jazyka (*nobile, signore*). Před koncovým *-e* mají tato jména většinou konsonant morfolodicky tvrdý či obojetný, proto se pádové tvary kromě nominativu a vokativu singuláru utváří z tvarotvorného základu koncovkami vzoru „pán“.

## 2 Jména latinského a řeckého původu zakončená v nominativu, popř. v akuzativu singuláru výrazně cizími deklinačními formanty -us, -os, -es, -is.

Čeština v případě takto zakončených slov (*rytmus, kosmos, héros, diabetes*) zpravidla podržuje v nominativu singuláru tyto cizí pádové koncovky (u neživotných maskulin také v akuzativu singuláru), u ostatních pádů pak vycházíme z původního tvarotvorného základu a k němu připojujeme koncovky vlastní.

### 2.1 Jména se zakončením -us.

Jména přejatá končící na *-us* jsou převážně maskulina, a to životná i neživotná. Jména, u nichž před zakončením *-us* předchází souhláska, tvoří základ skloňování. Maskulina životná (*dinosaurus, fámulus, adlatus*) se deklinují podle tvrdého vzoru „pán“. Stejně tak i sporadická jména končící na *-eus* (*farizeus, pygmeus, saduceus*) skloňujeme v singuláru dle téhož vzoru, v plurálu pak podle vzoru „muž“, výjimečné je v plurálu skloňování pomocí vzoru „pán“.<sup>45</sup> Maskulina neživotná (*ritus, rytmus, úzus*) skloňujeme dle tvrdého vzoru „hrad“. Řadíme sem také velice početnou a produktivní skupinu maskulin s příponou *-ismus* (*idealismus, nacionalismus, socialismus*) a jména s řídce zastoupenými variantami *-asmus* (*marasmus, chiliasmus, spasmus*) nebo *-esmus* (*tenesmus*). Jména s příponou *-eus* jsou opět ojedinělá (*choreus, nukleus*).

Předchází-li před zakončením *-us* samohláska *i*, dochází vlivem přechodové hlásky [j] k jistým odchylkám: maskulina životná (*génus, primárius, notárius*) se skloňují v čísle

<sup>4</sup> Skloňování přejatých maskulin končících na *-eus* podle vzoru „pán“ v singuláru i plurálu uvádí např. Čechová a kol., 2000, s. 197.

<sup>5</sup> Kupříkladu jméno *skarabeus* se v singuláru i plurálu skloňuje jedině podle vzoru „pán“.

jednotném podle tvrdého vzoru „pán“ a v čísle množném podle měkkého vzoru „muž“. Pod vlivem měkkého sklonění v plurálu vznikly tvary měkkého sklonění také v singuláru (Nsg *génij*, Gsg *génije*), těchto tvarů se však užívá jen zřídka. Nový tvar nominativu singuláru se plně prosadil u jména *patricij*, proto se skloňuje v čísle jednotném i možném podle měkkého vzoru „muž“. V nominativu a genitivu singuláru existují řídké dubletní tvary *patricius* a *patricia* (dle vzoru „pán“), které se shodují se skloňováním slova *génius*. Maskulina neživotná (*nonius*, *sestercius*, *rádius*) se v čísle jednotném shodují ve sklonění se slovem *rytmus*, kromě genitivu, kde užíváme koncovku *-a*. V čísle množném je skloňujeme podle měkkého vzoru „stroj“.

## 2.2 Jména se zakončením -os, -es a -is.

Mužských apelativ končících na *-os*, *-es* nebo *-is* není mnoho a skloňují se obdobně jako jména se zakončením *-us*. Maskulina životná (*diskobolos*, *herkules*, *amanuensis*<sup>6</sup>) skloňujeme podle vzorů „pán“ a „muž“. Maskulina neživotná (*kosmos*, *hádes*, *logos*) se skloňují podle vzoru „hrad“.

## 3 Jména řeckolatinského původu, která pronikla i do neodoborného užívání a ještě výrazněji se přizpůsobila domácímu deklinačnímu systému.

Hovoříme o jménech, kde neobvyklá hybridnost skloňovacích koncovek, tj. v nominativu singuláru (popř. v dalším pádě s ním výrazově souhlasném) koncovka cizí a v ostatních pádech koncovky domácí, byla u těchto jmen odstraněna. K odstranění dochází dvojím možným způsobem:

(1) Zakončení v základním tvaru (Nsg) se začalo vnímat jako součást základu, jako kmenová přípona, a všechny ostatní tvary se začaly vytvářet až z tohoto rozšířeného základu. Např. jména končící na *-us* jako *primus* (Gsg *primusa* atd., skloňuje se podle vzoru „pán“) a neživotné *korpus*, *opus*, *cirkus* (Gsg *cirkusu* atd.). Ze jmen se zakončením *-os* se sem řadí *epos*, *kolos*, *patos*; ze jmen na *-es* sem patří např. *majáles* (toto jméno je

---

<sup>6</sup> „Osobní jména řec. *Adonis*, *Paris* mají tvary podle *had* z kmene: *Adonisa*, *Parida*, *Adonisovi*, *Paridovi*... Obecné lat. *amanuensis* se skloňuje rovněž podle tohoto vzoru, *amanuensa*, *amanuensovi*..., ale v 2. p. jedn. má též tvar *amanuense* podle *oráč*.“ (Trávníček, F., 1951, s. 526)

ovšem i nesklonným femininem pomnožným), *sobotáles*; jména končící *-is* (*orbis*, *digitális*, *klematis*); jména na *-as* (*ischias*).

U substantivizovaných původních trpných participií typu *filtratum*, *chloratum*, *preparatum* dochází při přejímání do českého jazyka k odsouvání latinského zakončení *-um* a současně k přechodu od rodu středního k rodu mužskému: *filtrát*, *chlorát*, *preparát* atp. Proti tomu se u některých původních neuter rozšiřuje tvarotvorný základ, a to o zakončení *-on* (Nsg) a jméno zároveň přechází od neuter k maskulinům. Mluvíme o jménech jako *lexikon*, *neutron*, *rododendron* atp.

U některých přejatých jmen přetrvávají vedle analogických tvarů tvořených z rozšířeného základu ještě tvary původní, např. *glóbus* – Gsg *glóbu* i *glóbusu*, podobně je tomu i u jmen *papyrus*, *sinus* aj.

(2) V jiných případech se naopak základní podoba jména (Nsg) přizpůsobila ostatním pádům, tj. cizí koncovka byla vyměněna koncovkou domácí, přejaté jméno se tedy plně začlenilo k domácímu českému paradigmatu. Původní sklonění *tyfus* – Gsg *tyfu* se změnilo, podobně jako u jiných jmen, v sklonění zcela dle vzoru „hrad“: *tyf* – Gsg *tyfu* apod. Obvykle ovšem, především při odborném vyjadřování, se zachovalo rovněž sklonění původní, došlo zde tedy k zdvojení tvaru v nominativu jednotného čísla (*tyf/tyfus*, *tetan/tetanus*, *vir/virus* apod.) Významově se rozlišila např. jména jako *cirk* (antický) – *cirkus*, *fík* – *fíkus*.

„Některá latinská jména tohoto typu byla přejata do češtiny již bez zakončení *-us*, a to prostřednictvím jazyků, v nichž už k odsunutí nominativního deklinačního formantu došlo.“ (Mluvnice češtiny 2, 1986, s. 340) Je tomu tak např. u maskulin životných končících na *-át* (*adresát*, *advokát*, *legát*), na *-ik* (*fyzik*, *medik*, *syndik*), u složených maskulin se zakončením *-log*, *-zof*, *-graf*, *-nom*, *-nym* (*filolog*, *filozof*, *geograf*, *agronom*, *anonym*) atd. Také mnoho maskulin neživotných bylo již přejato v této podobě, např. četná jména na *-át* (*deputát*, *magistrát*, *pasát*), většina jich je ovšem z původních neuter se zakončením *-um* (*filtrát*, *substrát*, *surogát*).

#### **4 Přejatá apelativa, která se svým zakončením v základním tvaru zařazují k některému paradigmatu jmen domácích, ale neobvyklé zakončení kmene si vynutilo jisté odchylky.**

Mužských apelativ tohoto typu není mnoho, jde především o feminina a neutra. Maskulina, která se k nim přimykají, mají zakončení *-oa* (*buržoa* – tvary pravidelné podle vzoru „předseda“) nebo *-ia* (*pária, spahia* – v G, A sg a A, L a I pl tvary podle vzoru „soudce“).

#### **5 Jména přejatá, u nichž je jejich dvoukmenovost příčinou nesnadného začlenění do českého deklinačního systému.**

(a) Výrazný příklad dvoukmenovosti poskytují neutra řeckého původu se zakončením *-a* v základním tvaru (Nsg), A a V sg, v ostatních pádech s kmenotvornou příponou *-at-* (*drama*). Zakončení *-a* v N, A, Vsg je vlastně také variantou kmenotvorné přípony (pádová koncovka je zde nulová). Některá přejatá slova tohoto typu, která se k nám dostala přes francouzštinu, ztratila v základním tvaru koncové *-a*, zařadila se tak k maskulinům (*diplom, problém, program*). Dochází ovšem také ke kolísání např. u jmen *axióm/axióma, foném/fonéma, morfém/morféma* aj.

(b) Dvojitá podoba kmene charakterizuje maskulina jako *farao, centurio* aj. Také zde je *-o* v základním tvaru kmenotvorná přípona, která je v ostatních pádech ještě rozšířena o *-n-*. Existence maskulin se zakončením *-o* v N a Vsg (*hidalgo, impresário*) umožňuje však chápat i zde *-o* jako koncovku. Tvaroslovná struktura těchto jmen má tudíž v Nsg alternativní interpretaci: *centuri-o-Ø, centuri-on-a* nebo *centuri-Ø-o, centuri-on-a*. Rozšíření o *-n* proniká stále více do nominativu (*faraon, centurion*), lze tedy používat oba tvary *farao/faraon*.

(c) Fyzikálním termínům je vlastní alternace *-Ø-* před nulovou koncovkou / *-t-* před koncovkami pozitivními (*ion* – Gsg *iontu, anion* – Gsg *anionu*). Díky vyrovnávání však pronikly také do N a A sg podoby *iont, aniont*.

(d) Střídání *-s/-t-* charakterizuje skupinu přejatých maskulin končících na *-es, -as*, u nichž se zakončení kmene před koncovkou nulovou alternuje s *-et-* a *-at-* před koncovkami pozitivními (*herpes* – Gsg *herpetu, pankreas* – Gsg *pankreatu*), a na *-ns* před koncovkou nulovou střídajícím se s *-nt-* před koncovkami pozitivními, jako maskulinum

životné *regens* – Gsg *regenta* (koncovky dle vzoru „pán“) a dále maskulina neživotná *agens* – Gsg *agentu, patiens, prézens* apod. (koncovky podle vzoru „hrad“).

(e) Ojedinělá je u apelativ alternace *-x/-g-*, ta je vlastní několika málo maskulinům (*larynx* – Gsg *laryngu, farynx* aj.) a femininům. Řídce se vyskytuje také střídání *-ex/-ik-*; setkáme se s ním u životných maskulin jako *pontifex* – Gsg *pontifika*, podobně *haruspex* (s koncovkami vzoru „pán“).

## **6 Maskulina přejatá, která se do české deklinační soustavy obtížně zařazují díky neobvyklému zakončení svého základního tvaru (v základním tvaru jsou především jiné vokály, než jaké fungují v češtině jako koncovky Nsg).**

Jedná se pouze o maskulina životná se zakončením *-u, -i* a *-í* po konsonantu. Jména končící na *-é* bývají zpravidla nesklonná jako *atašé, protežé* aj. (viz dále 8).

(a) Maskulina životná se zakončením *-u* po souhlásce (*marabu, nandu, kakadu*). Zakončení se zde hodnotí jako součást tvarotvorného základu, k němuž se ve všech pádech připojují koncovky podle vzoru „pán“.

(b) Maskulina životná na *-i* po souhlásce (*kuli, hadži, yetti*). Také tady se *-i* hodnotí jako součást základu, ale připojují se k němu singuláru koncovky zájmenné, v plurálu jsou vedle tvarů se zájmennými koncovkami také tvary podle měkkého vzoru „muž“. K těmto maskulinům se řadí i jména s grafickou variantou *-y* (*grizzly<sup>7</sup>, husky, pony*).

(c) Maskulina životná zakončená na *-í* po souhlásce (*kádí, muftí, sipáhi*). Tato jména se skloňují v zásadě stejným způsobem jako jména na *-i*, ale v lokálu a instrumentálu plurálu mají pouze zájmenné koncovky.

## **7 Jména, u nichž se grafická podoba liší od podoby vyslovované.**

Doposud jsme se zabývali přejatými maskuliny, u kterých je grafická a vyslovovaná podoba zakončení v základním tvaru (Nsg) stejná. Početnou skupinu tvoří ovšem také jména, jejíž psaná a vyslovovaná podoba se různí. „Mezi jmény z živých jazyků, zejména

---

<sup>7</sup> *Mluvnice češtiny 2* (1986) a *Čeština – řeč a jazyk* (Čechová a kol., 2000) mají v plurálu dubletní tvary *grizzlyové/ grizzly, ponyové/pony* atd., ovšem *Pravidla českého pravopisu a Nauka o českém jazyku* (Šmilauer, 1972) uvádějí jen podoby *grizzlyové* a *ponyové*.



*germánských a románských, zvláštní skupinu tvoří jména, která končí jinak v písmu a jinak ve výslovnosti. U přejatých jmen obecných jde o skupinu celkem okrajovou, protože už při přejetí se většinou počešťují, takže rozdílnost – zvláště v zakončení – zaniká. U cizích jmen vlastních, osobních i zeměpisných, je však odlišnost častá, protože původní psaná podoba se u nich v zásadě zachovává. Tato rozdílnost má své důsledky při zařazování takových jmen do českého deklinačního systému.“ (Čechová a kol., 2000, s. 200). Z tohoto hlediska pak může přejatá maskulina rozčlenit do několika skupin.*

### **7.1 Apelativa přejatá, u nichž grafická podoba končí na souhláskové písmeno (popř. písmena) a vyslovovaná podoba na vokál.**

Patří sem jména jako *enjambement* [anžambmá], kde vyslovujeme [á] a v psané podobě je *-nt*. Taková substantiva se do českého rodového i skloňovacího systému zařazují dvojím možným způsobem: buď jsou rodu středního a zachovávají si vyslovovanou podobu na [á] ve všech pádech (jsou tedy nesklonná), nebo vytváří (kromě N, A, Vsg) tvary z kmene v podobě psané, který končí na *-nt* vyslovované [n], pak jsou rodu mužského a skloňují se podle vzoru „hrad“ (Gsg – *enjambementu* [anžambmánu]). Podobným způsobem se chovají i některá jednotlivá jména, např.: *foyer* [foajé] je buďto neutrum nesklonné, nebo jde o maskulinum; v tom případě se tvoří tvary od základu [foajér-] koncovkami vzoru „hrad“. Stejně se zařazuje jméno *interview* [intervjú]: je buď nesklonným neutrem, nebo – a to častěji – sklonným maskulinem a vytváří tvary od základu vyslovovaného [intervjúv-] rovněž koncovkami vzoru „hrad“.

### **7.2 Jména, jejichž psaná podoba končí na samohláskové písmeno, vyslovovaná podoba na konsonant.**

K této skupině patří jména francouzská a anglická, které mají němé koncové *-e*: *cédille* [sedyj] (Gsg – *cédille* [sedyje]), *software* [softvér] (Gsg – *softwaru* [softvéru]). Jméno *image* [imidž] se používá jako femininum (dobrá image, Isg – *imagí*) nebo maskulinum (vhodný image, Isg – *imagem*), ojediněle se užívá i jako neutrum (nové image politické strany). V psaných textech zůstává mnohdy nesklonné.

Náleží sem také slova se zakončením *-y* vyslovované [j]: např. životné maskulinum *gay* [gej], možné i [gaj] nebo *powerplay* [pauerplej], které je rodu mužského i ženského.

### 7.3 Jména, u kterých psaná a vyslovovaná podoba končí na rozdílné vokály.

Přejatá apelativa uvedeného typu jsou v této skupině vzácná, jde spíše o jména vlastní. Apelativum, které má rozdílné koncové vokály v podobě grafické a vyslovované je např. životné maskulinum *parvenu* [parveny]. Jméno *parvenu* skloňujeme stejným způsobem jako maskulina životná se zakončením *-i*, k základu se připojují zájmenné koncovky nebo zůstává nesklonné.

### 7.4 Maskulina, jejichž koncové konsonanty jsou v psané a vyslovované podobě rozdílné.

K přejatým apelativům patří jen několik málo jmen anglického původu, a to se zakončením *-ch* vyslovované [č]: např. neživotné maskulinum *lunch* [lanč], které skloňujeme podle vzoru „stroj“, nebo se zakončením *-sh*, kde se vyslovuje [š]: jako *squash* [skvoš], opět skloňujeme dl vzoru „stroj“. Jména tohoto typu jsou již většinou počeštěna: např. původní *match* [mač] nebo [meč] počeštěno *mač*, *smash* [smeč] počeštěno *smeč* atp.

## 8 Přejatá jména nesklonná.

*„Některá přejatá jména zůstávají v češtině zcela mimo domácí skloňovací systém, ať již pro to, že se vzhledem ke struktuře svého zakončení nemohla do tohoto systému začlenit, či také z příčin jiných, ne vždy snadno zjistitelných.“ (Mluvnice češtiny (2) Tvarosloví, 1986, s. 344).*

Nesklonná zůstávají především jména končící v psané podobě dlouhým vokálem (s výjimkou *-í* po měkkém konsonantu) a řadí se většinou k neutřům (*dražé, šodó, ragú*). Některá maskulina zůstávají také nesklonná, a to jak životná (*atašé, papá*), tak neživotná (*buklé, pengö*). Nesklonnost platí i pro maskulina končících na *-i*, *-y*, *-a* nebo *-u* (s výjimkou těch, která se začlenila j maskulinům životným), např. *henry*<sup>8</sup>, *panama*<sup>9</sup>, *para* aj. Jako nesklonná se používají také některá maskulina zakončená konsonantem, která jsou

<sup>8</sup> Jednotka pro magnetickou vodivost, vlastní a vzájemnou indukčnost.

<sup>9</sup> Slaměný klobouk.

chápána jako jména citátová (maskulinum životné *spectabilis* [spektábilis]<sup>10</sup>, maskulinum neživotné *finis*<sup>11</sup>).

## 9 Jména kolísající mezi sklonností a nesklonností.

Některá přejatá apelativa kolísají mezi sklonností a nesklonností. Jde o dvojí typ kolísání: jedna skupina je zastoupena jmény, která si zachovávají příslušný rod, ať se jich užívá jako sklonných, nebo nesklonných – např. maskulinum životné *abbé* (nesklonné nebo sklonné se zájmennými koncovkami – Gsg – *abbého*, Dsg – *abbému* atd.); druhou skupinu tvoří jména, která jako nesklonná patří k neutřům, avšak skloňují-li se, nabývají rodu podle paradigmatu – např. *blues* (nesklonné neutrum nebo maskulinum skloňované dle vzoru „hrad“ – Gsg – *bluesu* atd.), *opus*<sup>12</sup>, *ražniči* aj.

## II. Propria

Deklinace cizích vlastních jmen se v českém jazyce řídí hlavně podle jejich podoby vyslovované. Psaná podoba ovšem ovlivňuje morfologii vlastních jmen více než morfologii apelativ, z tohoto důvodu se sklonění cizích proprií řídí kvůli snazšímu či vhodnějšímu začlenění i podle podoby grafické, která zároveň umožní snáze určit původní podobu jména (*France* [frans] – Dsg *Franceovi*). Je tomu tak především tehdy, není-li na konci základního tvaru (Nsg) korespondence foném – grafém, ta je v češtině běžná. Někdy se grafika na konci jména v českém jazyce adaptuje podobě vyslovované (*Casablanca* – Gsg *Casablanky*) nebo se paralelně užívají obě podoby (*Rocheftort* [rošfór] – Gsg *Rocheftortu* [rošfóru]). Při deklinaci vlastních jmen se respektuje fakt, že jméno může být v podobě vyslovované zakončeno vokálem, ale v podobě grafické konsonantem (*Bolstad* [búlsta], *Dumas* [dyma], *Marat* [mara]), či naopak vyslovujeme zakončení souhláskové, ale píšeme zakončení samohláskové (*Corneille* [kornej], *Maurice* [moris], *Monge* [monž]).

Při sklonění cizích vlastních jmen dochází v češtině i k obměňování jejich tvarotvorného základu. Platí to především u antických vlastních jmen, popř. jmen, která pronikla do češtiny prostřednictvím antických jazyků. U těchto jmen se prosazuje vliv

---

<sup>10</sup> Oslovení, titul děkana fakulty.

<sup>11</sup> Konec.

<sup>12</sup> V úzu převažuje varianta skloňovaná. Ve významu sebrané spisy, souborné dílo se používá latinský plurál slova *opus* – opera omnia.

antického způsobu jejich sklonění. U antických jmen může být tvarotvorný základ v porovnání s nominativem singuláru kratší (*Ovidius* – Gsg *Ovidia*), širší (*Anakreón* – Gsg *Anakreonta*) nebo na konci obměněn (*Melampús* – Gsg *Melampoda*). Je však snaha toto vybočení ze systémovosti českého skloňování redukovat: dříve byla tvarotvornému základu přizpůsobována podoba nominativu singuláru (*Homéros* – *Homér*, *Rubico* – *Rubikon*), v současnosti dochází spíše k vyrovnávání tvarotvorného základu s podobou nominativu singuláru (*Herodes* – Gsg častěji *Herodesa* než *Heroda*<sup>13</sup>).

## 1 Deklinace antroponym.

Při skloňování jmen osobních dochází na rozdíl od apelativ k rozdílnému využívání variantních koncovek: převládá užívání delších koncovek nad kratšími, a to především v dativu a lokálu singuláru (*Leonardovi*, *Maratovi*; jen při uvedení celého pojmenování osoby se připojuje delší koncovka zpravidla až k poslednímu osobnímu jménu, které ji může přijmout (*generálu a císaři Napoleonu Bonapartovi*).

Začleňujeme-li do českého jazyka pojmenování cizince, mohou ve spojení rodného jména a příjmení zůstat neskloňována rodná jména končící ve výslovnosti na [-i], [-e], [-o], [-u], v případě, že se skloňuje příjmení (*Giuseppe Verdiho* apod.), naproti tomu příjmení zůstávají tvarově neobměňována jen ve výjimečných případech. Platí to obzvláště pro příjmení zakončená ve vyslovované podobě na [-oa], v grafické podobě na *-oix*, *-ois*, *-oy*, stojí-li před nimi deklinované jméno rodné či předložka (např. Gsg – *Eugena Delacroix* [delakroa], *Sardanapalova smrt od Delacroix*; *Andrého Maurois* [moroa]; *Henriho Leroy* [leroa]; tato příjmení mohou ovšem být i skloňována (viz 2.2.1(c)). U příjmení s předložkami *di*, *de*, *da*, *von*, *van* není úzus přesně stanoven: většinou se skloňují, jestliže je zvykem užívat jich i samostatně, tj. bez rodného jména (srov. Gsg – *Vincenta van Gogha*, ale obvykle *Rembrandta van Rijn*), některá se ovšem mohou nechávat bez transformace tvaru (Gsg – *Achima von Arnim(a)*). U orientálních, v češtině nejasných jmen se zpravidla deklinuje jen jejich poslední část (*Ho Či Min* – Gsg – *Ho Či Mina*).

---

<sup>13</sup> ÚJČ AV ČR (<http://prirucka.ujc.cas.cz>) uvádí ještě tvar *Herodese*.

## 2 Deklinace toponym.

Většina cizích zeměpisných jmen se skloňuje (*Amsterdam, Liverpool, Vancouver*). Začleňují se k některému paradigmatu jmen obecných a přijímají i rod, který je pro dané paradigma typický. Avšak uvnitř paradigmat se projevují v deklinaci toponym některé specifické rysy, a to zejména v distribuci polymorfních deklinačních formantů. Značně vysokou četnost mají formanty, které již byly u apelativ vytlačeny nebo jsou pozvolna vytlačovány. Např. formant *-a* v genitivu singuláru tvrdých maskulin a formant *-ě (e)* v lokálu singuláru se u toponym vyskytují v značně vysoké míře.

Některá cizí toponyma zůstávají nesklonná (rodově je pak zařazujeme zpravidla k neutřům). Všeobecně lze říci, že z cizích zeměpisných jmen zůstávají deklinačně nezapojena neslovanská jména končící ve vyslovované podobě na vokály [-e], [-é], [-í], [-ó], [-ú], zapisované v grafice většinou velmi různě, popř. na diftong [-au], např. *Malmö* či *Milwaukee*.

## 3 Co rozhoduje při deklinačním třídění apelativ a proprií.

Pro deklinační třídění jmen obecných a vlastních je rozhodující zařazení do některé z tříd gramatického rodu a zakončení základního tvaru (respektive i opěrného tvaru – genitivu singuláru). U proprií se vzhledem k nesnadné začlenitelnosti některých jmen do české deklinační soustavy jeví výhodnějším vycházet při stanovení jejich tvaroslovného paradigmatu jednotně z jejich vyslovovaného – samohláskového či souhláskového – zakončení nominativu singuláru. Až na druhém místě přihlížíme, kde je to zapotřebí, také ke grafické podobě slova.

## 4 Sklonění mužských antroponym.

### 4.1 Jména, u kterých je základní tvar (Nsg) zakončen ve výslovnosti na konsonant.

Patří sem četná cizí jména rodná (*Felix, Olaf, Thomas*), tak i příjmení (*Banderas, Darwin, Šolochov*). Cizí antroponyma mohou být v psané podobě zakončena i vokálem (*Grey, Lesage, Nagy*). Ve shodě s morfonologickou povahou koncového vyslovovaného

konsonantu se při deklinaci uplatňuje soubor deklinačních formantů vzorů „pán“ nebo „muž“. Tvarotvorný základ, k němuž se deklinační formanty připojují, je obvykle roven podobě nominativu singuláru, u malé skupiny cizích jmen je v psané podobě bez koncového vokálu, jestliže není z výslovnostních důvodů nezbytné toto písmeno zachovat i před deklinačními formanty v dalších pádech. U skupinky antických jmen je tvarotvorný základ obměněn – buď se při sklonění cizí nominativní zakončení vypouští, nebo se základ rozšíří. Některé typy slovanských jmen mohou mít pohyblivé vokály *-e-*, *-o-*, *-a-*.

#### 4.1.1 Základní tvar zakončen na souhlásku tvrdou nebo obojetnou.

(a) Většina cizích antroponym sem patřících se skloňuje zcela pravidelně podle vzoru „pán“ (*Sven – Gsg Svena, William – Gsg Williama, London – Gsg Londona*).

(b) Pohyblivé *-e-* u jmen slovanského původu zakončených na *-ek* nebo *-ček* při deklinaci zpravidla vypouštíme. V případě, že by však vypuštěním *-e-* vznikla obtížně vyslovitelná souhlásková skupina, *-e-* se ponechává. U slovanských jmen se můžeme setkat také s pohyblivým *-a-* nebo *-o-*, která lze při sklonění také vypouštět, častěji se ovšem ponechávají (*Karol – Gsg Karla i Karola, Dubak – Gsg Dubka i Dubaka*). Rozpoznání tvaru nominativu singuláru, a tudíž ponechání *-a* a *-o* je obzvlášť důležité tam, kde by mohlo dojít k záměně s podobným českým jménem (*Karel – Karol, Pavel – Pavol*).

(c) V případě cizích jmen osobních zakončených na *-el* a *-er* vypouštění *-e-* kolísá. U příjmení cizího původu, jejichž nositeli jsou Češi, se *-e-* vysouvá v případě, je-li v rodinné zvyklosti skloňovat a vyslovovat příjmení bez *-e-* (*Schlegel – Gsg Schlegla*); u některých příjmení je kolísání (*Winter – Gsg Wintera i Wintra, Wolker – Gsg Wolkera i Wolkra*). Pakliže jsou nositeli příjmení tohoto typu cizinci, potom se *-e-* vždy ponechává (*Loster – Gsg Loster*).

(d) Ve vokativu singuláru mívají ta jména končící na *-el*, u kterých se *-e-* při deklinaci nevypouští, často koncovku *-i* místo *-e* (*Manuel – Vsg Manueli, Rafael – Vsg Rafaeli*). Jména, u nichž je zakončení na veláry *-g*, *-h*, *-ch*, *-k* mají ve vokativu singuláru koncovku *-u* (*Henrik – Vsg Henriku, Oleg – Vsg Olegu*). U ostatních antroponym je v tomto tvaru koncovka *-e*; před ní dochází k alternaci *r/ř* u zdomácnělých jmen na *-r* po konsonantu (*Alexandr – Vsg Alexandře*), ne však po vokálu (*Oliver – Vsg Oliver*).

(e) Rodná jména a příjmení mají v nominativu plurálu pouze koncovku *-ové* (*Lukasové, Bushové*).

(f) Řecká a latinská jména mají při deklinaci určité zvláštnosti:

(fa) V českém jazyce se zakončení *-os*, *-us*, *-es* a *-as* chápe jako cizí koncovka nominativu singuláru a v ostatních pádech se vypouští, k základu jména se připojují koncovky vzoru „pán“ (*Leonidas* – Gsg *Leonida*, *Ovidius* – Gsg *Ovidia*). Zakončení *-on* nebo *-ón* se při deklinaci ponechává (*Platon* – Gsg *Platona*, *Poseidón* – Gsg *Poseidóna*). Některá jména jsou však problematičtější, mohou totiž přejímat původní řecké kmeny, a lze je tedy skloňovat dvojitým způsobem – pravidelně a nepravidelně (*Anakreon* – Gsg *Anakreona/Anakreonta*, *Atlas*<sup>14</sup> – Gsg *Atlase/Atlanta*, *Paris* – Gsg *Parise/Parida*). Tam, kde si konkurují latinské a řecké podoby nebo způsoby sklonění, může docházet k dubletním tvarům: někde pouze v nominativu singuláru (*Ikaros/Ikarus* – Gsg *Ikara*), jinde existují dvě odlišná skloňovací paradigmatata (*Achilles* – Gsg *Achilla*, ale také *Achilleus* – Gsg *Achillea*), jinde jenom v nepřímých pádech (*Herakles* – Gsg *Herakla*, řidčeji i *Heraklea*).

Volba způsobu deklinace závisí především na typu textu, v němž se tato jména objevují. Např. v odborném textu se dodržuje antický způsob sklonění<sup>15</sup> (vypouští se koncovky a mění se kmen, ať už na základě latinského či řeckého paradigmatu). V neoborném textu je možné skloňovat jména pravidelně beze změn kmene.

(fb) V případě českých polatinštělých příjmení končících na *-ius* (*Kramerius*, *Mathesius*, *Pistorius*) se při tvoření tvarů podle vzoru „pán“ nominativní *-us* častěji vypouští (*Kramerius* – Gsg *Krameria*, *Mathesius* – Gsg *Mathesia*, *Pistorius* – Gsg *Pistoria*), než ponechává. Zůstává-li základ roven plné podobě nominativu singuláru, pak zpravidla převládá skloňování dle měkkého vzoru „muž“ (*Kramerius* – Gsg *Krameriuse*, zastarale *Krameriusa*, *Mathesius* – Gsg *Mathesiuse*, zastarale *Mathesiusa*). Skloňujeme-li tato příjmení, záleží přitom na rodinné tradici jejich nositelů.

(g) Zvláštnosti vztahu vyslovované a psané stránky

(ga) Příjmení cizího původu s koncovým písmenem *-c* vyslovovaným jako [k] (*Balzac*, *Chirac*, *Mauriac*) mají v skloňovaných tvarech možnou dvojitou psanou podobu. U nepřímých pádů lze zaměnit v grafice *-c* za *-k* (*Balzac* – Gsg *Balzaka*, *Chirac* – Gsg *Chiraka*) nebo lze grafickou podobu ponechat nezměněnou (*Balzac* – Gsg *Balzaca*). Podobně je tomu také u francouzských jmen, u nichž se koncové *-c* v základním tvaru zpravidla nevyslovuje (*Blanc* [blan] – Gsg *Blanka/Blanca*). Vzhledem k tendenci současné

<sup>14</sup> Obr, který na své šíji drží nebeskou klenbu nebo i celou zeměkouli.

<sup>15</sup> Antický způsob sklonění se neuplatňuje vždy, když je zakončení jména *-as*, *-us*, *-es*, *-os*. Patří-li jména tohoto typu současným, novodobým nositelům (a nechceme záměrně zdůraznit jejich antický původ) nebo jedná-li se o jména jiného než latinského či řeckého původu, která ovšem mají zakončení podobné jako jména antická, neodtrháváme v nepřímých pádech zakončení *-as*, *-us*, *-es*, *-os*, ale připojujeme pádové koncovky k celému jménu (*Angus* – Gsg *Anguse*).

češtiny, aby ze všech pádových tvarů určitého jména byl rozpoznatelný jeho základní tvar, se v současnosti stále více prosazuje spíše druhý postup (především u méně známých jmen).

(gb) U jmen převážně francouzských v psané podobě zakončených na dvě i více souhláskových písmen (často *-rd*, *-rt*, *-nd*), z nichž poslední písmeno nevyslovujeme, se před deklinačními formanty podoba grafická zachovává (*Gerard* [žérár] – Gsg *Gerarda*, *Flaubert* [flobér] – Gsg *Faluferta*, *Chateaubriand* [šatobriján] – Gsg *Chateaubrianda*). Ve výslovnosti ovšem kolísají dvě podoby – s koncovkou souhláskovou vypuštěnou i ponechanou (*Gerard* – Gsg *Gerarda* [žérára] i [žérárda], *Flaubert* – Gsg *Flauberta* [flobéra] i [flobérta]).

(gc) Hojně se objevují antroponyma francouzská a anglická končící v základní podobě v grafice na němém *-e*. Pokud koncového němého *-e* není zapotřebí k naznačení výslovnosti daného jména, pak se před pádovými koncovkami obvykle vypouští (*Pierre* [pjér] – Gsg *Pierra*, *Shakespeare* [šejkspír] – Gsg *Shakespeara*). V případě, že němém *-e* ovlivňuje vyslovovanou podobu jména, potom jej kvůli naznačení výslovnosti zachováme i v nepřímých pádech (*Gable* [gejbl] – Gsg *Gablea*, *White* [vajt] – Gsg *Whitea*). Zachovat němém *-e* můžeme také tehdy, neovlivňuje-li výslovnost, ale z nějakého důvodu je zapotřebí naznačit základní tvar jména, např. pro rozlišení dvou podobných jmen (*Brown* a *Browne*).

#### 4.1.2 Základní tvar zakončen na souhlásku měkkou nebo obojetnou.

(a) Jména zakončená měkkou či obojetnou souhláskou (*Andrej*, *Nikolaj*, *Gavrilovič*) skloňujeme obvykle zcela pravidelně podle měkkého vzoru „muž“. Platí to také o cizích jménech, jejichž koncový konsonant je v psané podobě zachycen odlišně, někdy i skupinou písmen jako *-ch*, *-cz*, *-zs*, *-sz*, *-sh*, *-lh* (*March* [marč] – Gsg *Marche*, *Balazs* [baláž] – Gsg *Balazse*); vyslovovaná i grafická podoba těchto jmen se před deklinačními formanty zachovává. Ovšem ta antroponyma, která mají v nominativu singuláru adjektivní formu (*Dostojevskij*, *Ruckoj*, *Tolstoj*) se podle vzoru „muž“ neskloňují<sup>16</sup>.

(b) Antroponyma končící ve výslovnosti základního tvaru na obojetnou souhlásku [s], popř. [ks], v grafice na *-s*, *-z*, *-x*, můžeme skloňovat ve velké míře také podle tvrdého

<sup>16</sup> Některé příručky zcela vynechávají deklinaci jmen, jež mají v Nsg adjektivní formu (jedná se především o jména ruská), nenajdeme ji např. v *Čeština – řeč a jazyk* (Čechová a kol., 2000).



vzoru „pán“, ale sklonění dle vzoru „muž“ u nich v dnešní době převládá. Patří sem např. jména *Asterix, Felix, Charles* a příjmení *Fox, Marx, Sidles* aj.

(c) Podle měkkého vzoru „muž“ deklinujeme i některá antická jména. Týká se to jmen se zakončením *-is* (*Dafnis, Paris*), *-x* [ks] (*Aiax* i *Ajax, Pollux*), *-ps* či *-bs* (*Dryops, Cheops*). Jména lze skloňovat také podle vzoru „pán“ (*Dafins* – Gsg *Dafnida, Aiax* – Gsg *Aiaxa, Dryops* – Gsg *Dryopsa*), ale tyto tvary se považují za zastaralé. Dále sem náleží jména na *-os* a *-es* po sykavce (*Nessos, Pricos, Xerxes*) a jména na *-as*, pokud se nominativní zakončení nevypouští (*Midas*), tato jména rovněž kolísají mezi zmíněnými vzory (*Pricos* – Gsg *Prixe/Prixa, Midas* – Gsg *Midase/Mida*<sup>17</sup>). České polatinštělé příjmení *Kosmas* však kolísá mezi skloněním podle vzoru „předseda“, které je pro jméno českého kronikáře obvyklejší (*Kosmas* – Gsg *Kosmy*) a skloněním pravidelným podle vzoru „muž“ (*Kosmas* – Gsg *Kosmase*).<sup>18</sup>

(d) Zvláštnosti vztahu vyslovované a psané stránky

(da) U některých cizích antroponym deklinovaných podle vzoru „muž“ je nezbytnou součástí psané podoby koncového vyslovovaného konsonantu jména vokálové písmeno *i*, *y* nebo *e* (*Labiche* [labiš], *Nagy* [nadʲ]) – napovídá měkkost tohoto konsonantu, proto je nelze v grafické podobě jména při deklinaci opomenout. Písmeno *e*, jež bývá u anglických a francouzských jmen, je ovšem v některých skloňovaných tvarech ve své funkci zastoupeno vokálem deklinačního formantu, takže se ponechává jen v dativu a lokálu singuláru před koncovkou *-ovi* (*Labiche* – Gsg *Labiche, Dsg Labicheovi, Isg Labichem*, stejně je tomu u jmen *Corneille, Lesage* aj.). U příjmení se v dativu a lokálu jednotného čísla používá jen tvaru s koncovkou *-ovi*, u jmen, která mohou fungovat i jako křestní jména, lze užívat dvou tvarů – s koncovkou *-i* stejně tak s koncovkou *-ovi* (*George* – Gsg *George, Dsg Georgi/Georgovi*). Písmeno *y* zůstává zachováno ve všech skloňovaných tvarech a jedná se především o jména maďarská (*Király* – Gsg *Királye, Dsg Királyovi, Nagy* – Gsg *Nagye, Dsg Nagyovi*), stejně tak písmeno *i* zůstává zachováno u rumunských jmen zakončených na *-ci* (*Popovici* [popovič] – Gsg *Popovicie, Dsg Popoviciovi, Slavici* [slavič] – Gsg *Slavicie, Dsg Slaviciovi*).

(db) Písmenem *y*, případně *i* se v některých jazycích někdy označuje na konci slova konsonant [j], např. u anglických jmen (*Grey* [grej], *Hemingway* [hemingevej], *Roy* [roj]), německých jmen (*Blei* [blaj], *May* [máj/mej]) apod. Také u německých jmen

<sup>17</sup> Dnes se používají pouze dva tvary – *Midase* a *Mida*, ale dříve také *Midasa*.

<sup>18</sup> *Slovník spisovného jazyka českého A – M* (1971) uvádí také sklonění dle vzoru „pán“ (*Kosmas* – Gsg *Kosmasa*), to se v současnosti již neužívá.

končících na *-eu* se vyslovuje na konci [j] (*Bleibtreu* [blajbtroj]). Při deklinaci těchto antroponym, zůstává písmeno *y*, popř. *i* zachováno ve všech tvarech (*Grey* – Gsg *Greye*, Dsg *Greyovi*, Isg *Greyem*).

(dc) U francouzských a anglických antroponym zakončených v psané podobě na *-ce*, ve výslovnosti v základním tvaru na [-s] (*Laplace* [laplas], *Maurice* [moris], *Vance* [vans]) nelze z výslovnostních důvodů koncové *-e* vypouštět před koncovkou *-ovi* v dativu a lokálu jednotného čísla (*Maurice* – Gsg *Maurice*, Dsg *Mauriceovi*). U francouzských jmen končících v písmu na *-sse* [-s] je při sklonění možná dvojí grafická podoba (*Matisse* [matis] – Gsg *Matisse*, Dsg *Matisseovi/Matissovi*, *Larousse* [larus] – Gsg *Larousse*, Dsg *Larousseovi/Laroussovi*).

(dd) Specifická jsou anglická jména zakončená v grafice na *-th* (*Macbeth*, *Heath*, *Smith*). Anglická výslovnost této souhláskové skupiny, pro kterou v českém jazyce nemáme odpovídající hlásku, se nahrazuje hláskami [s] nebo [t]. Z toho důvodu dochází ke kolísání deklinace jmen mezi tvrdým vzorem „pán“ (s výslovností [t] – *Heath* [hít] – Gsg *Heatha*) a měkkým vzorem „muž“ (s výslovností [s] – *Heath* [hís] – Gsg *Heathe*). Pádové tvary obou vzorů se považují za rovnocenné. Jméno *Macbeth* se však v češtině vyslovuje tradičně [mekbet] a skloňuje se dle tvrdého vzoru.

## 4.2 Antroponyma, jejichž základní tvar je ve výslovnosti zakončen vokálem.

Náleží sem značné množství cizích jmen, z nichž mnohá jsou zakončena z hlediska českého jazyka neobvykle. Při deklinaci se uplatňují soubory deklinačních formantů všech substantivních vzorů pro životná maskulina, u antroponym končících v základním tvaru na vokály také soubor formantů zájmených (a to koncovek čísla jednotného G, A *-ho*, D *-mu* a L, I *-m* – *Tille* – Gsg *Tilleho*, Dsg *Tillemu*, Isg *Tillem*). Tvarotvorný základ, k němuž formanty připínáme, může být buď bez koncového vokálu (ten se při deklinaci odsouvá u těch cizích antroponym, která mají i v grafice zakončení především na *-a*, *-o*, případně také na *-e*), nebo je roven základnímu tvaru (takřka vždy u jmen končících dlouhým vokálem), u nevelké skupiny jmen antických je tvarotvorný základ rozšířen. Některá antroponyma zakončená v písmu na konsonant mají základ deklinovaných tvarů roven psané podobě základního tvaru (jedná se především o jména francouzská).

#### 4.2.1 Základní tvar končí vokálem [a], [á].

(a) Antroponyma zakončená ve výslovnosti i grafice na *-a* skloňujeme dle vzoru „předseda“. Patří sem jak jména křestní (*Gavrila, China, Ilja*), tak příjmení (*Balboa, Mircea, Rosa*). Pokud před koncovým *-a* vyslovujeme měkké souhláskové písmeno, píšeme v genitivu singuláru *-i* (*Borgia* [bordža] – Gsg *Borgii*, *Goya* [goja] – Gsg *Goyi*, *Mantegna* [manteňa] – Gsg *Mentegni*). U jmen neslovanského původu, u nichž se v zakončení *-ca* vyslovuje *-c-* jako [k], píšeme v genitivu singuláru *-y* a v deklinovaných tvarech obvykle píšeme *-k-* (*Lorca* [lorka] – Gsg *Lorky*, *Sica* [sika] – Gsg *Siky*). Chce-li pisatel, aby ze všech pádových tvarů daného jména byl rozpoznatelný základní tvar, může zachovat psaní *-c-*.

(b) Cizí jména, která končí ve vyslovované podobě na [á], skloňujeme zpravidla připojováním pádových koncovek vzoru „pán“ k tvaru nominativu singuláru (*Isá* – Gsg *Isáa*). Antroponyma zakončená v písmu na *-aa* [á] (*Kivimaa, Mirenmaa*) je možné deklinovat podle vzoru „pán“ – v tom případě lze v nepřímých pádech přizpůsobit psanou podobu výslovnosti nebo můžeme ponechat podobu původní (*Kivimaa* – Gsg *Kivimáa/Kivimaa*, Dsg *Kivimáovi/Kivimaovi*), běžnější je však sklonění podle vzoru „předseda“ (*Kivimaa* – Gsg *Kivimaay*).

(c) Zvláštnosti vztahu fonetické a psané stránky

(ca) Některá cizí antroponyma, především francouzská, s vyslovovanou podobou v základním tvaru na [a] jsou v písmu zakončena na konsonant, nejčastěji na *-d*, *-t*, *-s*, *-x* (*Benoit* [benoa], *Noah* [noa]), popř. na souhláskovou skupinu *-ois*, *-oix* vyslovovanou v základním tvaru jako [oa] (*Delacroix* [delakroa], *Dubois* [dyboa]). Koncový konsonant se před deklinačními formanty vyslovuje a jména skloňujeme buď podle vzoru „pán“, nebo podle vzoru „muž“ (*Benoit* – Gsg *Benoita* [benoata], *Noah* – Gsg *Noaha* [noaha], *Dumas* – Gsg *Dumase* [dymase]). U francouzských antroponym na *-ois*, *-oix* vyslovujeme koncové písmeno obvykle jako [z] (*Delacroix* – Gsg *Delacroixe* [delakroaze], *Dubois* – Gsg *Dubiose* [dyboaze]). Tato jména ve spojení s deklinovaným jménem křestním nebo předložkou zůstávají často nesklonována (viz 1 Deklinace antroponym).

(cb) Sklonění francouzských jmen zakončených v psané podobě na *-oy* vyslovované jako [oa] není v českém jazyce ustáleno. *Mluvnice češtiny (2) Tvarosloví* uvádí, že většinou se k psané podobě základního tvaru mechanicky připojují koncovky vzoru „pán“ a ve výslovnosti se nominativní [-a] odsouvá (*Leroy* [leroa] – Gsg *Leroy* [leroa], Dsg

*Leroyovi* [leroovi]).<sup>19</sup> Tento způsob se ovšem v praxi nepoužívá. Lze volit mezi dvojitým skloněním: jednak na základě zakončení v písmu, a to podle vzoru „muž“ (*Leroy* – Gsg *Leroje* [lero(a)je]), jednak na základě vyslovované podoby, a to podle vzoru „předseda“ (*Leroy* – Gsg *Leroy* [lero(j)i]). Ve spojení s deklinovaným rodným jménem či předložkou tato příjmení zpravidla nesklouňujeme (viz 1 Deklinace antroponym).

#### 4.2.2 Základní tvar končí vokálem [o], [ó].

(a) Antroponyma končící ve výslovnosti i psané podobě na *-o* (*Boccaccio* [bokačo], *Emilio*, *Romeo*) se řadí k tvrdému vzoru „pán“, ale tvar vokativu a nominativu singuláru jsou totožné, v ostatních pádech koncové *-o* odsouváme (*Boccaccio* – Gsg *Boccaccia* [bokača], *Emilio* – Gsg *Emilia*). Deklinujeme tak jména rodná i příjmení, s výjimkou jmen antických (viz bod b) a některých jmen francouzských (viz bod db). V případě méně běžných jmen (některá skandinávská či orientální jména) se může koncové *-o* v nepřímých pádech ponechat a pádové koncovky je možné připojovat k celému základu, a to v případě, že před *-o* předchází ve výslovnosti dvě či více konsonantů nebo je antroponymum jednoslabičné (*Bo* – Gsg *Boa*, *Evensmo* – Gsg *Evensmoa*).

(b) U antických jmen se většinou v nepřímých pádech rozšiřuje základ o kmenové *-on-* dle původního skloňování a k němu se připínají koncovky vzoru „pán“ (*Cicero* – Gsg *Cicera*, *Naso* – Gsg *Nasona*, *Trimachio* – Gsg *Trimachiona*). V odborném textu je u antických jmen zapotřebí dodržovat klasický způsob deklinace (srovnání *císař Nero* – Gsg *císaře Nerona*, *herec Franco Nero* – Gsg *Franka Nera*). V případě některých jmen způsob sklonění kolísá, např. *Tycho Brahe*<sup>20</sup> – Gsg *Tychona* (starší, dnes méně užívané) i *Tycha Braha/Braheho*.

(c) Jsou-li cizí jména zakončena na *-ó* (*Apró*, *Miró*, *Szabó*), je základ skloňovaných tvarů roven nominativu singuláru (*Apró* – Gsg *Apróa*, *Miró* – Gsg *Miróa*).

(d) Zvláštnosti vztahu fonetické a psané stránky

(da) Antroponyma zakončená v grafické podobě na *-(e)au* nebo *-(e)aux* vyslovované jako [o] (často také jako [ó]), sklouňujeme podobně jako jména ze skupiny (c), takže tvarotvorný základ je roven základnímu tvaru. Rozdílná výslovnost a grafika tohoto základu se před deklinačními formanty zachovávají (*Malraux* [malro] – Gsg *Malrauxa*

<sup>19</sup> *Mluvnice češtiny (2) Tvarosloví* (1986, s. 357).

<sup>20</sup> Tycho de Brahe není správné.

[malroa], *Rousseau* [ruso] – Gsg *Rousseaua* [rusoa]). Platí to také u jmen končících v písmu na *-aa* [ó] (*Daa* [dó] – Gsg *Daaa* [dóa]).

Stejným způsobem se deklinují také anglická jména na [-ó] zakončená v grafice na konsonant (případně skupinu konsonantů), např. *Shaw* [šó] – Gsg *Shawa* [šóa], *Waugh* [vó] – Gsg *Waugha* [vóa]).

(db) U francouzských antroponym zakončených v psané podobě na *-t*, *-d*, *-s*, *-z* před pádovými koncovkami tato písmena vyslovujeme. Jména končící na *-t*, *-d* skloňujeme dle vzoru „pán“ (*Corot* [koro] – Gsg *Corota* [krota], *Gounod* [guno] – Gsg *Gounoda* [gunoda]), jména zakončená na *-s*, *-z* podle vzoru „muž“ (*Buloz* [bilo] – Gsg *Buloze* [biloze], *Duclos* [dyklo] – Gsg *Duclose* [dyklose]).

Obdobně skloňujeme také německá příjmení končící na *-ow* vyslovované v základním tvaru jako [ó] (*Basedow* [bazedó] – Gsg *Basedowa* [bazedova], *Bülow* [biló] – Gsg *Bülowa* [bilova]). U těchto jmen se však koncový konsonant často vyslovuje také v nominativu singuláru.

#### 4.2.3 Základní tvar je zakončen vokálem [e], [é].

(a) Cizí jména či jména cizího původu s vyslovovanou i psanou podobou v základním tvaru na *-e* skloňujeme dle toho, jaký konsonant předchází koncovému *-e*. Předchází-li tvrdá nebo obojetná souhláska (kromě *s*, *z*) deklinují se jména podle vzoru „pán“ (*Dante* – Gsg *Danta*, *Goethe* – Gsg *Goetha*). Stojí-li před *-e* souhláska měkká nebo *s*, *z*, zařazujeme jména ke vzoru „soudce“ (*Croce* [króče] – Gsg *Croce*, Dsg *Crocovi*, *Puche* [puše] – Gsg *Puche*, Dsg *Puchovi*). Toto substantivní skloňování u známých jmen stále převládá, ale dnes je stále užívanější skloňování zájmenné (*Tille* – Gsg *Tilleho*, Dsg *Tillemu*), které proniká i do oblasti jmen známých (*Dante* – Gsg *Danteho*, Dsg *Dantemu*<sup>21</sup>). Při zájmenném sklonění lze z pádových tvarů lépe rozpoznat základní podobu jména.

(b) Cizí antroponyma zakončená na [é] skloňujeme nejčastěji pomocí zájmenných koncovek (*José* – Gsg *Josého*, *Linné* – Gsg *Linného*, *Pelé* – Gsg *Pelého*). U některých (především francouzských) jmen se vedle sklonění zájmenného stále ještě objevují i koncovky substantivního vzoru „pán“ (*Mallarmé* – Gsg *Mallarmého/Mallarméa*). V případě jmen zakončených v grafice na *-ée* se koncové němé *-e* před pádovými koncovkami vypouští (*Grée* – Gsg *Grého/Gréa*).

<sup>21</sup> ÚJČ AV ČR (<http://prirucka.ujc.cas.cz>) uvádí v Dsg ještě tvar *Dantu*.

(c) Zvláštnosti vztahu fonetické a psané stránky

(ca) Jména, která jsou zakončená ve výslovnosti na [e] nebo [é] a v psané podobě na jiný vokál, ta skloňujeme pomocí zájmenných koncovek přidávaných za základní tvar jména (*Ernő* [erné] – Gsg *Ernőho* [erného], *Nexø* [nexe] – Gsg *Nexøho* [nexeho]). Díky svému zakončení, netypickému pro český jazyk, zůstávají ve spojení s jiným jménem mnohdy nesklonná. Znamější jména (především francouzská) mají vedle zájmenných tvarů také tvary podle vzoru „pán“ či „muž“. Tvrdého vzoru „pán“ můžeme použít při deklinaci antroponym zakončených v psané podobě na *-ieu* (*Mathieu* [matije/matijé] – Gsg *Mathieua/Mathieuhu*, *Richelieu* [rišelje/rišeljé] – Gsg *Richelieua/Richelieuhu*). Podle měkkého vzoru „muž“ se deklinují jména končící v písmu na *-ay*, *-aye* a *-ey* (*Delaunay* [delone] – Gsg *Delaunaye* [deloneje]/*Delaunayho*, *Geofrey* [žofre] – Gsg *Geofreye/Geofreyho*).

(cb) U francouzských jmen, která mají v psané podobě zakončení na konsonant (obvykle *-t*, *-r*, *-s*, *-z*, *-x*), se před deklinačními formanty toto písmeno nevyslovuje. Antroponyma, jejichž základ končí na tvrdý konsonant, řadíme ke vzoru „pán“, ostatní pak ke vzoru „muž“ (*Maigret* [megre] – Gsg *Maigreta*, *Darrieux* [darje] – Gsg *Darrieuxe*).

#### 4.2.4 Základní tvar je zakončen vokálem [i], [í].

(a) Cizí antroponyma zakončená na *-i*, *-y* se skloňují pomocí zájmenných koncovek, které se připojují k tvaru nominativu singuláru (*Luigi* [lujdzi] – Gsg *Luigiho*, *Tony* – Gsg *Tonyho*, *Verdi* – Gsg *Verdiho*). Zvláštním případem jsou příjmení slovanského původu, jež mají formu adjektiv (Brezinski, Duchovny), ta deklinujeme jako adjektiva (Brezinski – Gsg Brezinského, Duchovny – Gsg Duchovného). Jestliže však původní adjektivní povaha takového jména je zastřená a jeho držitelé už v něm nerozeznají adjektivum (případně je pozměněna výslovnost jména), lze tato antroponyma deklinovat zájmenným způsobem.

(b) Jména zakončená v písmu *i* výslovnosti na *-í* (*Alí*, *Kaddáfí*, *Nizámí*) skloňujeme stejným způsobem jako jména uvedená v předešlé skupině, tedy pomocí zájmenných koncovek, které se připínají za základní tvar jména.

(c) Zvláštnosti vztahu fonetické a psané stránky

(ca) Koncový vokál [i] nebo [í] může být u některých cizích jmen označována v písmu jiným vokálem či skupinou vokálů. U antroponym na [i] jde například o vokály *-u*, *-ey*, *-ui* (*Péguy* [pégi] *Raimu* [remi], *Tracey* [trejsi]). Tato jména se skloňují pomocí zájmenných koncovek (*Raimu* – Gsg *Raimuhu*). U anglických antroponym zakončených

v písmu na -ey se někdy objevuje deklinace podle vzoru „muž“ (*Shelley* [šeli] – Gsg *Shelleye*, místo vhodnějšího *Shelleyho*). Jména zakončená ve vyslovované podobě na [í] a v grafice např. na -ee, -ie či -ue (*Lee* [lí], *Mackenzie* [mekenzí], *Sue* [sí]) kolísají při deklinaci mezi tvary podle vzoru „pán“ (*Lee* – Gsg *Leea*) a tvary se zájmennými koncovkami (*Lee* – Gsg *Leeho*).

(cb) Antroponyma, která končí v grafické podobě na konsonant nebo skupinu konsonantů, se podle psaného zakončení v základním tvaru řadí buď k vzoru „pán“, nebo k vzoru „muž“. V případě francouzských jmen končících konsonantem se v skloňovaných tvarech tento konsonant tradičně vyslovuje (*Camus* [kami] – Gsg *Camuse* [kamise], *Petit* [pty] – Gsg *Petita* [ptyta]). U jmen anglických zakončených konsonanty se jako tvarotvorný základ zpravidla paralelně zachovává odlišná vyslovovaná i grafická podoba nominativu singuláru (*Raleigh* [rolí] – Gsg *Raleigha* [rolia]).

#### 4.2.5 Základní tvar zakončen vokálem [u], [ú].

(a) Všechna takto zakončená cizí antroponyma, případně končící na diftongy [eu], [ou], [au], deklinujeme podle vzoru „pán“. Většina z těchto jmen má tvarotvorný základ shodný s tvarem nominativu singuláru (*Landau* – Gsg *Landaua*, *Mobutu* – Gsg *Mobutua*).

Zvláštním případem jsou jména rumunská (*Moiceanu*) a novořecká či albánská, u nichž koncovému -u předchází vokál (*Alexiu*, *Papandreu*). Při jejich sklonění dochází k odsouvání koncového -u v nepřímých pádech (*Moiceanu* – Gsg *Moiceana*, *Alexiu* – Gsg *Alexia*).

(b) Zvláštnosti vztahu fonetické a psané stránky

(ba) V případě cizích antroponym zakončených v písmu jinak než ve výslovnosti se jako základ deklinovaných tvarů zachovává jak vyslovovaná, tak psaná podoba nominativu singuláru (*Boo* [bú] – Gsg *Booa* [búa], *Hugh* [hjú] – Gsg *Hugha*, *Marlow* [márlou] – Gsg *Marlowa*).

(bb) U jmen portugalských, která jsou v psané podobě zakončena na -o (*Amado* [amadu], *Castelo* [kaštelu]) se koncový vokál při deklinaci odsouvá, a to i v případě, že se v nominativu singuláru původní výslovnost -o jako [u] dodržuje (*Amado* – Gsg *Amadea*, *Castelo* – Gsg *Castela*).

### 4.3 Antroponyma, jejichž základní tvar má adjektivní formu.

#### 4.3.1 Základní tvar má formu tvrdého adjektiva.

Specifickým typem jsou slovanská antroponyma, jež mají formu adjektiva a mají zakončení *-oj*, *-yj* (*-y*), *-ij* (*-i*) po morfologicky tvrdé, popř. obojetné souhlásce (*Bělyj*, *Čajkovskij*, *Tolstoj*). Tato příjmení mají při sklonění pravidelné tvary podle vzoru „mladý“ (*Bělyj* – Gsg *Bělého*, Dsg *Bělému*). U příjmení jako *Balý* (psáno i *Baly*) či *Nesý* (psáno také *Nesy*), která nejsou etymologicky jasná, uplatňujeme vedle sklonění adjektivního i sklonění pomocí koncovek *-ho*, *-mu*, *-m* mechanicky přidávaným k tvaru základnímu (*Balý* – Gsg *Balého/Balýho*, Dsg *Balému/Balýmu*).

#### 4.3.2 Základní tvar má formu měkkého adjektiva.

Do této skupiny patří jména, která jsou svým původem buď měkká adjektiva, nebo substantiva mající měkké adjektivní sklonění. Jména končí na *-í* nebo *-ij* po morfologicky měkkém, případně obojetném konsonantu a deklinujeme je podle vzoru „jarní“ (*Brixí* – Gsg *Brixího*).

### 4.4 Jména, která mají prvky originálního sklonění.

Zvláštním případem jsou antická božská jména *Zeus* a *Jupiter*. Jméno *Zeus* má kromě nominativu singuláru (*Zeus*) zcela odlišný tvarotvorný základ pro ostatní pády (*Zeus* – Gsg *Dia*, Dsg – *Diovi*). V případě jména *Jupiter* lze užít dva možné způsoby sklonění: buď se k základnímu tvaru jména připojují deklinační koncovky vzoru „pán“ (*Jupiter* – Gsg *Jupitera*, Dsg *Jupiterovi/Jupiteru*), nebo lze použít starší způsob sklonění, kde se *Jupiter* objevuje pouze v nominativu singuláru, v ostatních pádech je tvarotvorným základem tvar *Jov-* (*Jupiter* – Gsg *Jova*, Dsg – *Jovovi*).

## 5 Deklinace mužských toponym.

Vlastní jména zeměpisná jsou jak singulárová, tak i plurálová. Mnoho jmen čísla jednotného můžeme poměrně jasně zařadit k rodu a k deklinačnímu typu či podtypu. Při



deklinaci toponym se ve většině případů řídíme jejich vyslovovanou podobou a podle zakončení, jež má jméno ve výslovnosti, je zařazujeme k příslušnému deklinačnímu typu. V případě cizích toponym mužského rodu se uplatňují toliko dva typy substantivních vzorů, a to buď vzor „hrad“ (*Bonn, Brusel, York*) nebo vzor „stroj“ (*Bangladěš, Himaláj, Marrakéš*). U cizích toponym s adjektivní podobou uplatňujeme soubor deklinačních formantů vzoru „mladý“ (*Chmelnyckyj, Karlovskij, Lugovoj*), málokdy vzoru „jarní“ (*Gorjačij, Vyšnij*).

## 5.1 Základní tvar je ve výslovnosti zakončen na konsonant.

### 5.1.1 Základní tvar je zakončen na souhlásku tvrdou či obojetnou.

Toponyma, jež sem náleží, skloňujeme podle vzoru „hrad“. Objevují se u nich variantní pádové koncovky v genitivu (-a/-u) a lokálu singuláru (-u/-ě(e)) a odlišné koncovky ve tvaru vokativu singuláru (buď -e, nebo -u). V případě některých toponym dochází při deklinaci k obměnám tvarotvorného základu.

(a) Tvar genitivu a lokálu singuláru (konkurence formantů -u/-a v Gsg a -u/-e v Lsg)

(aa) U toponym má v genitivu singuláru vedle pádové koncovky -u velkou frekvenci také koncovka -a. Objevuje se takřka pravidelně u zeměpisných jmen končících na -ín, -ýn, -ov, -ev (*Krakov, Kyjev, Londýn*). Velice často se vyskytuje také u jmen složených s druhou částí -berg, -perk, -burk, -purk, -štejn (*Engelberg, Hamburk, Prešpurk*) a potom u jednotlivých jmen (*Betlém, Jeruzalém, Milán*). Spolu s koncovkou -u, tj. jako koncovka variantní, se objevuje u toponym jako *Mohan* aj., dále pak u jmen, která jsou zakončena na -(n)ík jako *Dubrovnik*, u toponym slovanských na -sk a -ck (*Amursk, Murmansk, Plock*) a u některých dalších toponym.

„V současné češtině formant -a příznakově charakterizuje jméno jako domácí nebo zdomácnělé, popř. jinoslovanské.“, (*Mluvnice češtiny (2) Tvarosloví*, 1986, s. 367). Z tohoto důvodu koncovka -a postupně ustupuje ve prospěch bezpříznakové koncovky -u, takže v soudobém textu silně převažují genitivní podoby *Babylónu, Korintu* nebo *Záhřebu*.

(ab) V lokálu singuláru dochází ke kolísání mezi formanty -u a -ě(e). Koncovky -ě(e) se užívá nejčastěji u toponym, která mají v genitivu singuláru koncovku -a (*Londýn, Milán, Řím*), dále pak u jmen zakončených například na -štejn, -hrad, -grad (*Kirovohrad, Novograd, Petrohrad*). U cizích toponym v dnešní době, až na zmíněné výjimky, jasně převažuje formant -u, mimo jiné také z toho důvodu, že její užití není doprovázeno

alternací, měkčením koncového konsonantu tvarotvorného základu. V soudobém textu se u cizích zeměpisných jmen vyskytují alternace zřídka, jen vzácně se objeví alternace *k/c* (v *Norimberce*), alternace *g/z* a *ch/š* se nevyskytují vůbec.

Různé uplatnění formantu *-u/-ě(e)* záleží i na tom, v jaké funkci se ve větě toponym použije. Formantu *-ě(e)* užíváme spíše pro vyjádření místního určení (*Dovolenou trávili v Egyptě.*). V ostatních funkcích se prosazuje spíše užití formantu *-u* (*Irma vždy snila o Egyptu.*). Toto tvarové rozlišení syntaktické platnosti je však možné pouze u toponym, jež mají v lokálu singuláru dvojtvar.

(b) U některých toponym slovanských dochází při deklinaci k vysouvání vokálu, který je v poslední slabice nominativu singuláru (i akuzativu singuláru). Setkáváme se zde s pohyblivými vokály *-e-*, *-a-*, a *-o-*. Pohybné *-e-* se objevuje u toponym zakončených na *-ek* (*Damašek – Gsg Damašku*) a u jmen polských, u kterých lze pohybné *-e-* v nepřímých pádech vypustit nebo ponechat (*Włocławek – Gsg Włocławku/ Włocławeku*). Vokál *-o-* vysouváme u toponym zejména slovenských (*Chopok, Kežmarok, Pezinok*) a některých ruských (*Gorodok*). Pohybný vokál vysouváme, ale lze jej v nepřímých pádech ponechat, především u méně známých jmen. Pohybné *-a-* vysouváme u jmen srbocharvátských (*Čačak, Risan, Skadar*), ale v úzu silně převažují podoby analogické se základem stejným jako v nominativu singuláru (*Čačak – Gsg Čačaku/Čačku*).

(c) U antických toponym dochází obměnám tvarotvorného základu. U řeckých jmen končících na *-os* a u latinských jmen končících na *-us* se nominativní zakončení chápe jako cizí koncovka nominativu singuláru a při deklinaci je vypouštíme (*Epirus – Gsg Epiru, Limnos – Gsg Limnu, Pelagos – Gsg Pelagu*). U některých frekventovanějších toponym (*Rhodos*) je ovšem silná tendence k deklinaci bez vypouštění *-os*, a to především při použití u dnešních, nikoli antických reáliích (*Rhodos – Gsg Rhodu/Rhodosu*). V odborných textech, které se týkají antického období, se ale vyskytují jména s tvarotvorným základem rozšířeným či jinak obměněným (*Acherón – Gsg Acheróntu, Trapezús – Gsg Trapzúntu*). V případě, že se jméno použije v jiném, neoborném textu, nemusí se tvarotvorný základ nijak obměňovat (*Achreón – Gsg Achreónu, Styx – Gsg Styxu*).

K antickým jménům se vzhledem ke svému zakončení na *-ius* řadí také jméno *Mauricius*. To se ovšem od ostatních liší tím, že má v genitivu singuláru koncovku *-a* (*Mauricius – Gsg Mauricia*).

(d) Zvláštnosti vztahu výslovnosti a grafiky

(da) Některá anglická a francouzská toponyma končí v grafické podobě v nominativu a akuzativu singuláru na nevyslovované *-e* (*Baltimore, Newcastle,*

*Villefranche*) a při sklonění toto písmeno vypouštíme (*Baltimore* – Gsg *Baltimoru*, *Newcastle* – Gsg *Newcastlu*).

V případě jmen, jež jsou zakončena na skupinu *-que* vyslovovanou jako [k], postupujeme obdobným způsobem, častěji se však celá skupina před deklinačními formanty nahrazuje písmenem *-k-* (*Dunkerque* – Gsg *Dunkerku* a řidčeji pak *Dunkerquu*).

Některá toponyma, jež končí v grafice na nevyslovované *-e*, kolísají mezi sklonností a nesklonností (*Brisbane* – Gsg *Brisbane/Brisbanu*, *Melbourne* – Gsg *Melbourne/Melbournu*). Pokud jméno neskloňujeme, přechází od maskulin k neutřům.

(db) U cizích, především francouzských toponym, která v písmu končí na dva konsonanty, z nichž poslední nevyslovujeme (*Cahors* [kaór], *Orléans* [orleán]), se při deklinaci zachovává grafická a většinou také vyslovovaná podoba nominativu singuláru jako tvarotvorný základ ostatních tvarů (*Cahors* – Gsg *Cahorsu* [kaóru]).

(dc) Toponyma, jež jsou zakončena v nominativu a akuzativu singuláru na *-c* vyslovované jako [k] (*Cognac* [koňak], *Quebec*) mají v nepřímých pádech psanou podobu dvojí (*Cognac* – Gsg *Cognaku/Cognacu*, *Quebec* – Gsg *Quebeku/Quebecu*).

(dd) Jména španělská, která v písmu končí na *-ll* mají správnou výslovnost na konci [j] (*Sabadell* [sabadej]). V češtině se však vžila spíše výslovnost počestěná, tedy [sabadel], z tohoto důvodu je možné u těchto jmen užít jak sklonění měkkého podle vzoru „stroj“, tak sklonění tvrdého podle vzoru „hrad“ (*Sabadell* – Gsg *Sabadellu/Sabadelle*).

(de) V případě polských jmen s grafickou podobou končící na *-ów* vyslovované jako [uf] se toto zakončení nominativu a akuzativu singuláru v nepřímých pádech mění na *-ow-* [ov] (*Sulechów* – Gsg *Sulechowa* [sulechova], *Tarnów* – Gsg *Tarnowa* [Tarnova]).

### 5.1.2 Základní tvar je zakončen na souhlásku měkkou či obojetnou.

Jsou-li cizí mužská toponyma ve výslovnosti zakončena na měkkou či obojetnou souhlásku (*Dunaj*, *Marrakéš*, *Miskolc*), skloňujeme je dle vzoru „stroj“.

(a) Podle uvedeného vzoru deklinujeme jak jména místní (*Miskolc* – Gsg *Miskolce*, *Sliac* – Gsg *Sliache*), tak i jiná zeměpisná jména, zvláště jména hor, pohoří, ostrovů, států, jezer a řek (*Atlaj* – Gsg *Atlaje*, *Brač* – Gsg *Brače*, *Dunaj* – Gsg *Dunaje*).

(b) U slovanských toponym se objevují pohybné vokály *-e-* a *-a-*. V případě slovanských jmen zakončených na *-ec* nebo *-eč* se pohyblivé *-e-* při sklonění vysouvá (*Bubeneč* – Gsg *Bubenče*, *Čerepovec* – Gsg *Čerepovce*, *Krapec* – Gsg *Krapce*). Obdobným způsobem se při deklinaci zpravidla vysouvá *-a-* u srbocharvátských toponym na *-ac*

(*Karlovac* – Gsg *Karlovce*, *Šabac* – Gsg *Šabce*). V případě, že by mohlo vypuštěním vokálu z nepřímých pádů dojít k pochybám, jaký je základní tvar jména, můžeme *-a-* ponechat.

(c) Zvláštnosti vztahu výslovnosti a grafiky

Jestliže u cizích toponym není na konci základního tvaru a tvaru akuzativu singuláru shoda foném – grafém, jenž je typická v českém jazyce, pak se vyslovovaná a stejně tak grafická podoba jména před pádovými koncovkami obvykle nemění (*Barcs* [barč] – Gsg *Barcse* [barče], *Krupanj* [krupaň] – Gsg *Krupanje*, *Rakowicz* [rakovič] – Gsg *Rakowicze*).

## 5.2 Základní tvar je ve výslovnosti zakončen na vokál.

Toponyma mužského rodu, jejichž základní tvar (stejně tak akuzativ singuláru) končí na vokál, skloňujeme stejným způsobem jako toponyma zakončená na tvrdý nebo obojetný konsonant, tj. podle tvrdého vzoru „hrad“. Psaná podoba těchto jmen je obvykle zakončena konsonantem, popř. skupinou konsonantů (mimo stojí – i co do typu sklonění – *Švábský Jura*). Koncové konsonanty se před deklinačními formanty zpravidla vyslovují (*Fredikstad* [fredykšta] – Gsg *Fredikstadu* [fredykštadu], *Montpellier* [monpelje] – Gsg *Montpellieru* [monpeljeru]). Některá z těchto toponym můžeme někdy ponechat nesklonná, u jmen norských, německých aj. často vyslovujeme koncový konsonant i v nominativu a akuzativu singuláru.

## 5.3 Základní tvar má adjektivní formu.

Některá cizí toponyma mají ve slovanských jazycích adjektivní formu mužského rodu. Nejčastěji jde o podobu adjektiv tvrdých a daná jména skloňujeme podle vzoru „mladý“ (*Karlovskij*, *Lugovoj*, *Rudničnyj*), podoba měkkých adjektiv se vyskytuje jen zřídka, tato jména pak deklinujeme podle vzoru „jarní“ (*Gorjačij*, *Vyšnij*).

# ČÁST DRUHÁ – SKLONĚNÍ PŘEJATÝCH MASKULIN V PRAXI

## 1 Deklinace přejatých maskulin v praxi.

Část druhá, průzkumná, je zaměřena na deklinaci maskulin přejatých, ne plně začlenitelných do deklinačního systému maskulin domácích, v praktickém použití. Tento oddíl mapuje tendence a strategie, které rodilí čeští mluvčí uplatňují při deklinaci přejatých maskulin v praxi. Předložili jsme obyvatelům České republiky, mužům i ženám, tři průzkumy, jež měli doplnit dle svého cítění, bez využití jakýchkoli jazykových příruček či internetu. Z průzkumného šetření by mělo vyplynout, zda lidé deklinují přejatá mužská jména ve shodě se zavedenými pravidly, uváděnými v jazykových příručkách. Jde nám o potvrzení či vyvrácení zásad, sepsaných v odborných literaturách, v praktickém užití. Zkoumáme, zda Češi v současné době deklinují nebo mají snahu deklinovat přejatá maskulina, často nepřiliš známá, podle stanovených norem, aniž by je mluvčí třeba znali a ovládali. V případě vyvrácení, odlišností od pravidel v daných příručkách, se pokusíme definovat pravidla, jichž se při vyplňování průzkumů zřejmě využilo.

Celé výzkumné šetření se skládá ze tří průzkumů, které byly jednotlivě, nezávisle na sobě, předloženy rodilým českým mluvčím. Průzkumy se zaměřují vždy na tvary genitivu, dativu a lokálu čísla jednotného u čtyř námi vybraných maskulin. U každého přejatého jména jsme napsali jeho definici, jež se uvádí ve slovníku cizích slov. Podle definice mohli mluvčí rozpoznat životnost a neživotnost daných jmen. V prvním průzkumu účastníci doplňovali pádové tvary u čtyř apelativ. Druhý průzkum byl zaměřen na doplnění genitivu, dativu a lokálu u čtyř antroponym. Ve třetím průzkumu měli respondenti doplnit pádové tvary singuláru u čtyř toponym. Všechny tři části výzkumného šetření byly předloženy ve stejné formě, na začátku jsme seznámili účastníky se záměrem průzkumů, poté lidé nejprve označili, k jakému pohlaví a do jaké věkové skupiny patří, dále pak doplnili tvary čtyř přejatých maskulin (přičemž vždy našli v závorkách uveden základní tvar) do jednotlivých vět. Podobu jednotlivých průzkumů přikládáme v příloze (viz Příloha č. 2), stejně tak kompletní číselné vyhodnocení (viz Příloha č. 3). Výsledky jednotlivých šetření jsme porovnali s teoriemi, které uvádějí české jazykové příručky a které byly popsány výše, v první části práce.

Jednotlivých šetření se zúčastnili výlučně rodilí čeští mluvčí, ale různého věku. Účast byla zcela dobrovolná a na jednotlivých částech šetření se podílely nestejně počty jak mužů, tak žen. Při sepisování jednotlivých výsledků jsme účastníky rozdělili do tří věkových kategorií – první kategorie 15 – 27 let, druhá 28 – 50 let a třetí 51 a více let. Vymezení jednotlivých věkových skupin u průzkumného šetření není úplně náhodné. První skupinu tvoří jedinci převážně studující, tedy mluvčí od středních škol a učilišť až po případné získání titulu magisterského či inženýrského (počítáno s rezervou opakování dvou let studií). Do skupiny druhé jsme zařadili osoby převážně pracující, jež také patří k produktivní složce populace. Třetí skupinu reprezentují mluvčí se snižující se produktivitou, lidé, kteří se v době svých studií učili podle starších jazykových příruček (např. *Trávníček, F. – Mluvnice spisovné češtiny*<sup>22</sup>, *Havránek, B., Jedlička, A. – Česká mluvnice*<sup>23</sup>).

Při vyhodnocování jednotlivých průzkumů je pro nás důležitější spíše rozdělení mluvčích dle věku, nicméně u některých zajímavých výsledků se zaměřujeme rovněž na rozčlenění mluvčích dle pohlaví.

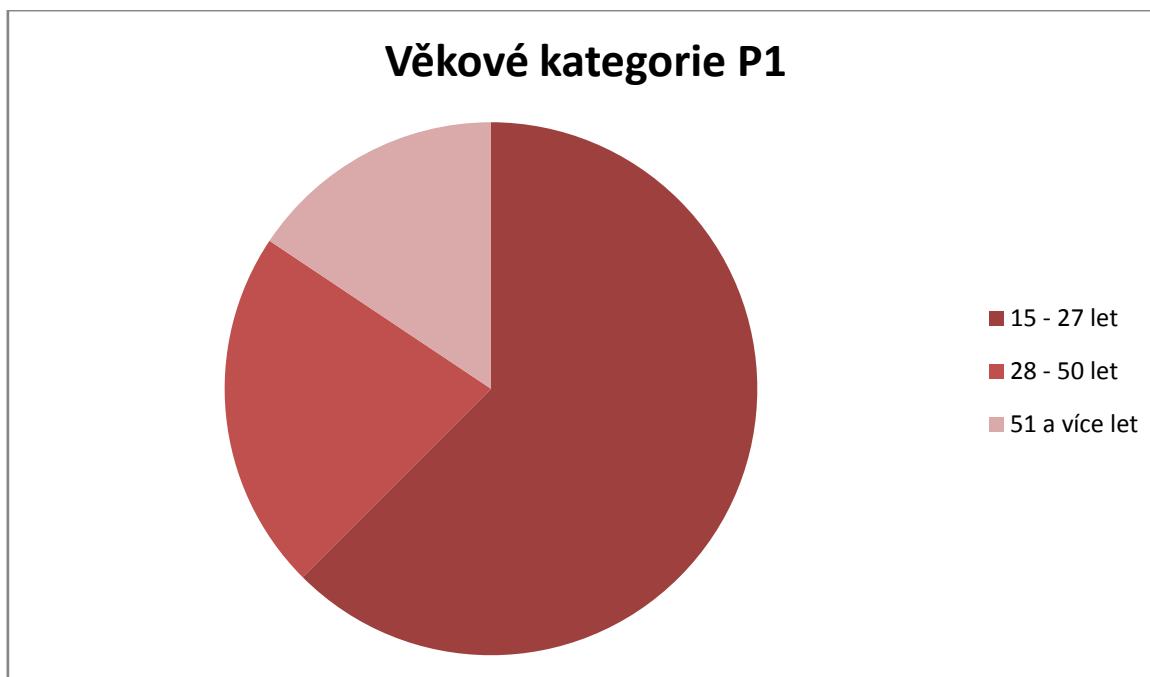
## **2 Průzkum první – Doplnění pádových tvarů apelativ.**

Prvního průzkumu, který se zaměřuje na doplnění tvarů apelativ, se zúčastnilo celkem dvaatřicet mluvčích – čtrnáct mužů a osmnáct žen. Dvacet lidí jsme zařadili do první věkové kategorie (tedy 15 – 27 let), sedm lidí do druhé (28 – 50 let) a pět osob do třetí věkové kategorie (51 a více let).

---

<sup>22</sup> Trávníček, F.: *Mluvnice spisovné češtiny I*. Praha: Slovanské nakladatelství, 1951.

<sup>23</sup> Havránek, B., Jedlička, A.: *Česká mluvnice*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1963. 2. rozšířené vydání



Do průzkumu jsme vybrali jména: *fámulus*, *nandu*, *altis* a *hadži*.

## 2.1 Fámulus

Latinské jméno *fámulus* znamená pomocníka, sluhu, nohsleda či poskoka. V jazykových příručkách se uvádí deklinace dle typu „I - $\emptyset$ “, podtypu „A“ a tvrdého vzoru „pán“ (viz Příloha č. 1), pro nás tedy podstatné tvary: Gsg – *fámula*, v případě dativu a lokálu jednotného čísla se uvádí pouze jeden tvar – Dsg – *fámulovi*, Lsg – *fámulovi*.

Celkově můžeme prohlásit, že mluvčí utvořili ve většině případů správné tvary daného jména a deklinovali jej jako maskulinum životné. V genitivu singuláru se pouze v jednom případě objevil tvar *fámuluse*, a to ve věkové skupině 15 – 27 let. Mluvčí skloňoval jméno podle typu „I - $\emptyset$ “, ale ne podle podtypu „A“, nýbrž podle podtypu „B“ a měkkého vzoru „muž“, přičemž zachoval *-us-* před deklinačním formantem. U dativu se již objevili možnosti tří podob jména: převládající *fámulovi* (dvaadvacetkrát), dále pak *fámulu* (sedmkrát) a *fámulusovi* (třikrát). V případě tvaru *fámulu* se lze domnívat, že respondenti deklinovali jméno dle správného typu, podtypu i vzoru, ale použili kratšího deklinačního formantu *-u*, jehož v češtině běžně užíváme (Dsg – *pánu/pánovi*). U podoby *fámulusovi*, nelze říci přesně, podle kterého podtypu, případně také typu, mluvčí jméno skloňovali. Pádové koncovky *-ovi* v dativu jednotného čísla se totiž používá u všech typů („I - $\emptyset$ “, „II -*e*“ a „III -*a*“). Zcela jasné je pouze zachování *-us-* před deklinačním formantem. Stejně

tvary, jež jsme zjistili u dativu, zjistili jsme rovněž u lokálu, jen možnost *fámulusovi* napsal pouze jediný člověk (muž, jenž napsal shodný tvar také v Dsg).

## 2.2 Nandu

Jméno *Nandu* označuje pštrosovitého ptáka. V příručkách je uváděno skloňování podle typu „I -ø“, typu „A“, vzoru „pán“: Gsg – *nandua* a pro D a L singuláru platí dubletní tvary – *nanduovi/nanduu*.

Z výsledků, které nám vyšly, je naprosto očividná snaha o skloňování jména *nandu*. Respondenti vymysleli u každého pádu vždy několik tvarů. Na druhou stranu, zaznamenali jsme rovněž nemálo případů, kdy mluvčí jméno ponechali v základním tvaru, neskladovali jej. Můžeme dokonce říci, že k neskladování jména měli sklon ve větším počtu zástupci mužského pohlaví. Jediným pádem, u něhož převládala správná podoba jména, byl genitiv, kde se *nandua* objevilo třináctkrát. V těsném závěsu však máme základní tvar jména (objevil se dvanáctkrát). Zajímavé jsou však další dvě možnosti, jež jsme zjistili, a to možnost *nanda* (napsáno sedmkrát) a jednou jsme zaznamenali také eventualitu (téměř raritu) *nandula*. V případě *nanda*, můžeme uvažovat o snaze mluvčích zjednodušit si tvar jména tím, že odstraní *-u-*. Ponecháním *-u-* před deklinačním formantem, jak je tomu u správného tvaru Gsg, se vytvoří na konci jména diftong *-ua*, jehož se v českém prostředí ne užívá, tudíž lze soudit, že se lidé snaží této, u nás netypické, dvojhláске vyhnout. Eventualita *nandula* znamenala pro nás překvapení (vyskytl se u jedné zástupkyně věkové skupiny 28 – 50 let). Mluvčí došel při deklinaci jména až k tomu, že si pozměnil, rozšířil základní tvar o *-l*, až poté použil deklinačního formantu vzoru „pán“. Zde vidíme jasnou snahu o počestění či modifikování jména tak, aby jej bylo možné snáze deklinovat. V případě dativu jednotného čísla, nejpočetnější zastoupení měl tvar neskladovaný, tedy základní podoba *nandu* (čtrnáctkrát), těsně za ním byl správný tvar *nanduovi*. Čtyřikrát se objevil tvar *nandovi*, kde mluvčí opět odstranili *-u-* před deklinačním formantem. Jednou jsme zaznamenali tvar *nandulovi*, kdy mluvčí znovu rozšířil výchozí podobu jména o *-l* (tentýž dotazovaný, jenž napsal v Gsg *nandula*). Pakliže respondenti maskulinum deklinovali, utvářeli vždy delší formy daného jména, ani jednou se nevyskytl kratší z dubletních tvarů (*nanduu*). U lokálu měl nejpočetnější zastoupení nedeklinovaný, výchozí tvar jména (objevil se šestnáctkrát). O poznání hůře si stojí správný tvar *nanduovi*, jež jsme zaznamenali desetkrát. Znovu se objevila podoba s odtrženým *-u-*, *nandovi*. Ovšem, k našemu velkému ohromení se také dvakrát vyskytla podoba *nandě* (u zástupkyň



věkové skupiny 15 – 27 let). V tomto případě nelze vůbec říci, dle jakého vzoru a rodu bylo maskulinum deklinováno. Pádové koncovky *-ě* užíváme v lokálu singuláru vzoru „hrad“ (maskulina neživotná), „město“ (neutra) a „žena“ (feminina). Zajímavou skutečností je, že poprvé u jména *nandu* vidíme situaci, kdy někteří lidé jméno v genitivu deklinují, ale v dalších pádech již raději ponechají jméno v základním tvaru.

### 2.3 Altis

Jméno *altis* znamená zasvěcený prostor, místo poskytující azyl. V mluvnicích se uvádí jako jméno neživotné, deklinované podle podtypu „A“ ve shodě se vzorem „hrad“, tedy: Gsg – *altisu*, Dsg – *altisu* a Lsg – *altisu*.

U jména *altis* můžeme konstatovat, že respondenti vytvořili většinou správné tvary (v Gsg – pětadvacetkrát, D a L sg – třiadvacetkrát). Kromě správného *altisu* jsme zaznamenali také podobu *altu* (v G, D i L sg), *altisovi* (v Dsg) a *altise* (v Lsg). V průzkumu se objevilo maskulinum rovněž neskloňované, ve výchozím tvaru, mimochodem pouze u zástupců mužského pohlaví. Co se týče tvaru *altu*, jež bylo utvořeno nejprve odtržením zakončení *-is* a poté přidáním pádové koncovky *-u*, můžeme předpokládat, že mluvčí deklinovali jméno dle vzoru „hrad“, ačkoli se stejné pádové koncovky užívají také u jiných vzorů. V případě formy *altisovi*, zaznamenané u dativu, dochází překvapivě přesunutí jména od neživotnosti k životnosti, kde při deklinaci využíváme deklinačního formantu *-ovi*. Utvořený tvar *altise* mohl být skloňován podle správného podtypu, ale s použitím nevhodné koncovky *-e*, již jinak v tomto pádě běžně uplatňujeme.

### 2.4 Hadži

Jménem *hadži* se označuje muslim, který během svého života vykonal pouť do Mekky. V jazykových příručkách využívají pro toto jméno deklinačních formantů zájmených tvrdého vzoru „ten“ (Gsg: *-ho*, Dsg: *-mu*, Lsg: *-m*), dle nich má jméno tvary: Gsg – *hadžiho*, Dsg – *hadžimu*, Lsg – *hadžim*.

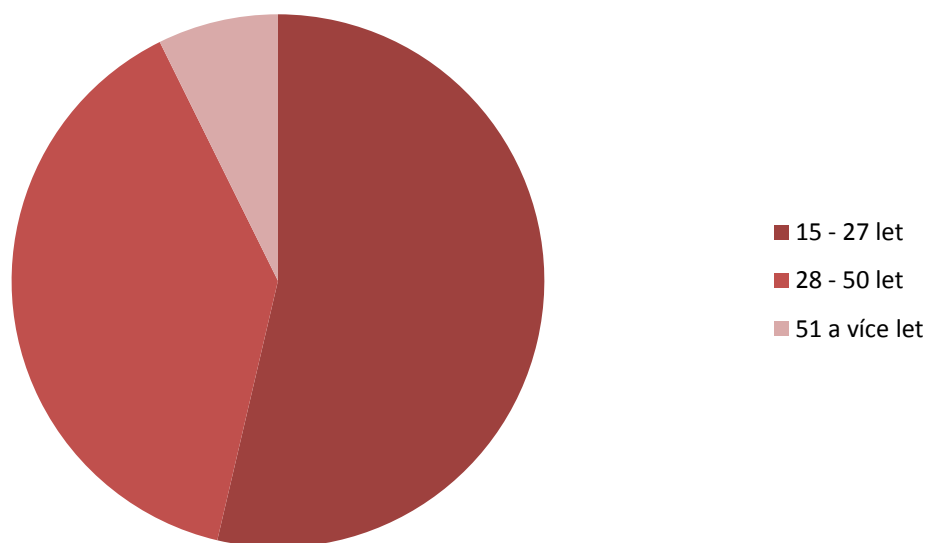
Z výsledků průzkumu je očividné, že mluvčí měli snahu maskulinum skloňovat. U zadaných pádů se objevuje vždy několik tvarů jména, mezi nimi také tvar základní, tedy neskloňovaný (například v genitivu byl nejčastější, zaznamenan třináctkrát). Další tvary

zaznamenané v genitivu, kromě správné podoby *hadžiho* (zaznamenaná pětkrát) a výchozí podoby *hadži*, byly *hadžia* (sedm případů), *hadže* (pět případů) a *hadžima* (dva případy). V případě podoby *hadžia* vidíme, že mluvčí připojili pádovou koncovku *-a*, již užíváme u tvrdých vzorů „pán“ (maskulina životná) a „hrad“ (maskulina neživotná). Nelze tedy s jistotou říci, zda mluvčí uchopili jméno jako životné či neživotné. Zaznamenaný tvar *hadže* taktéž nemůžeme zcela jasně vysvětlit. Respondenti odstranili koncovku *-i* a rovnou připojili pádovou koncovku *-e*. Pakliže bychom uvažovali, že mluvčí přemýšleli o jméně jako o maskulinu životném, naskýtají se nám dvě možnosti deklinace. Deklinační formant *-e* běžně uplatňujeme při deklinaci jmen typu „I *-ø*“, podtypu „B“, dle měkkého vzoru „muž“ (např. *velitel* – Gsg *velitele*), ale zároveň jej obyčejně používáme rovněž při deklinaci jmen typu „II *-e*“, podle vzoru „soudce“ (např. *vůdce* – Gsg *vůdce*). Pokud bychom uvažovali, že mluvčí posuzovali jméno jako maskulinum neživotné, museli by jej sklonit podle měkkého vzoru „stroj“. Tvar *hadžima* nás opět poněkud zaskočil. Mluvčí si upravili základní podobu maskulina, rozšířili jej o zakončení *-m*, až poté použili pádové koncovky *-a*. Také zde se nabízejí dva možné vzory sklonění, buď životný vzor „pán“, nebo neživotný „hrad“. Tady znovu vidíme snahu o úpravu jména tak, aby jej bylo snazší skloňovat. V dativu se objevily tvary *hadžiovi*, *hadžimu*, *hadži*, *hadžovi* a *hadžimovi*. U podoby *hadžiovi*, nelze s jistotou říci, podle jakého typu a podtypu maskulin životných, mluvčí jméno skloňovali. Pádové koncovky *-ovi* v dativu singuláru se užívá u všech čtyř vzorů (*pánu/pánovi*, *muži/mužovi*, *soudci/soudcovi*, *předsedovi*). Tvar *hadžovi* byl utvořen odtržením *-i* a připojením pádové koncovky *-ovi*, která se vyskytuje v dativu jednotného čísla maskulin životných. Mluvčí se patrně chtěli vyhnout spojení dvou samohlásek *-i-* a *-o-*, jež není v češtině běžné. Zaznamenaná podoba *hadžimovi* vznikla opět rozšířením základního *hadži* o zakončení *-m* a následným připojením deklinačního formantu *-ovi*. Podobné tendence jako u dativu jsme zaznamenali také v lokálu, kde se objevily tvary *hadžiovi*, *hadži*, *hadžim* a *hadžovi*.

### **3 Průzkum druhý – Doplnění pádových tvarů antroponym.**

Tohoto průzkumu, zaměřeného na doplnění tvarů čtyř antroponym, se zúčastnilo jednačtyřicet osob, z toho jednadvacet mužů a dvacet žen. V první věkové kategorii (15 – 27 let) bylo dvaadvacet lidí, ve druhé (28 – 50 let) šestnáct lidí a ve třetí věkové skupině (51 a více let) byli tři lidé.

## Věkové kategorie P2



Pro průzkum jsme vybrali antroponyma: *Atlas*, *Lorca*, *Ernö* a *Malraux*.

### 3.1 Atlas

V tomto případě myslíme jméno vlastní, jméno obra, který na své šíji držel nebeskou klenbu nebo i celou zeměkouli. Jazykové příručky zde uvádějí dvě možnosti deklinace. První možností je sklonění dle vzoru „pán“, kdy dochází k přejímání původního řeckého kmene (Gsg – *Atlanta*, D a L sg – *Atlantovi*), druhou možností je sklonění pravidelné podle měkkého vzoru „muž“ (Gsg – *Atlase*, D a L sg mají pouze jeden tvar – *Atlasovi*).

U antroponyma *Atlas* můžeme konstatovat, že mluvčí utvořili nejčastěji správné tvary, jedna mluvčí dokonce u všech tří pádů (G, D a L sg) napsala vždy obě správné možnosti sklonění. V genitivu se zaznamenaly také tvary *Atla* (devětkrát) a *Atlasa* (dvakrát), a to pouze u zástupců mužského pohlaví. U obou variant se nám nabízejí dva způsoby deklinace, dle vzoru „pán“ (jestliže mluvčí uchopili jméno jako životné maskulinum) a podle vzoru „hrad“ (uvažovali-li mluvčí o jméně jako o maskulinu neživotném).<sup>24</sup> V případě varianty *Atla* můžeme s jistotou konstatovat pouze to, že lidé odtrhli zakončení -

<sup>24</sup> Uvažujeme o možnosti deklinace jména jako maskulina neživotného, jelikož jsme v D a L sg zaznamenali tvar *Atlasu*, jenž je správný v případě maskulina neživotného *Atlas* (pohoří).

*as*, jak tomu bývá u většiny jmen se končících na *-os*, *-us*, *-es* a *-as*. V češtině chápeme tato zakončení jako cizí a v ostatních pádech je většinou vypouštíme, to by nasvědčovalo příklonění se ke sklonění dle vzoru „pán“, ale jelikož se pádové koncovky *-a* užívá rovněž u vzoru „hrad“, jde tedy pouze o spekulování. U varianty *Atlasa* máme sice zachovanu výchozí podobu jména, ale připojený deklinační formant *-a* nás opět přivádí jak ke vzoru „pán“, tak ke vzoru „hrad“. Dativ nám nabídl tvary *Atlasovi*, *Atlasovi/Atlantovi* a dále pak tvary *Atlasi*, *Atlasu* a *Atlovi*. U podoby *Atlasi* se nabízí skloňování dle vzorů „muž“ a „soudce“, pakliže respondenti posuzovali jméno jako maskulinum životné (využití kratšího z dubletních tvarů), nabízí se rovněž skloňování dle vzoru „stroj“, pakliže mluvčí posuzovali jméno jako maskulinum neživotné. Tvar *Atlasu* nám také nabízí možnost deklinace maskulina životného, podle vzoru „pán“ (využití kratšího z dubletních tvarů – *pánu/pánovi*), ale rovněž maskulina neživotného, dle vzoru „hrad“. Varianta *Atlovi* byla utvořena pomocí odtržení zakončení *-as* a následného připojení deklinačního formantu *-ovi*, jehož využíváme při deklinaci maskulin životných u všech čtyř paradigm, nelze tedy s jistotou říci, dle jakého paradigmatu respondenti jméno skloňovali. V lokálu se kromě správných možností objevily také tvary *Atlu* a *Atlasu*, jež měly velmi nízké zastoupení. Obě podoby mohly být deklinované buď podle vzoru „pán“ (jako maskulinum životné), nebo podle vzoru „hrad“ (jako maskulinum neživotné). U těchto paradigm se deklinačního formantu *-u* běžně užívá. Zatímco tvar *Atlasu* vznikl pouze připojením koncovky *-u*, tvar *Atlu* byl vytvořen odtržením *-as* a až poté připojením pádové koncovky *-u*.

### 3.2 Lorca

*Lorca* je španělské příjmení, jeho nositelem byl např. básník a dramatik *Federico García Lorca*. Mluvnice uvádějí sklonění ve shodě s typem „III -a“, se vzorem „předseda“ a zmiňují možnost psaní v pádových tvarech jak *-c-*, tak i *-k-* (viz Příloha č. 1), v dativu a lokálu se uplatňuje toliko jeden tvar (Gsg – *Lorcy/Lorky*, D a L sg – *Lorcovi/Lorkovi*).

Celkově lze říci, že maskulinum *Lorca* bylo častěji deklinováno správným způsobem. Všichni respondenti se při sklonění drželi psaní tvarů s původním *-c-* (*Lorcy*, *Lorcovi*), ani jednou jsme nezaregistrovali variantu s *-k-*. V genitivu těsně převažuje podoba neskloňovaná, výchozí (zaznamenána jednadvacetkrát, přičemž jméno neskloňovali častěji muži), jinak v dativu i lokálu mluvčí jméno vždy deklinovali. Dativ a lokál nám nabídly kromě správné formy (objevila se u obou pádů čtyřiatřicetkrát) také

formu *Lorcaovi*, ve které zůstala zachována koncovka *-a* a až za ní se připojilo náležité pádové zakončení *-ovi*. Zachování koncovky při deklinaci nás spíše posouvá k deklinaci podle typu „I -*ø*“ se vzory „pán“ a „muž“.

### 3.3 Ernö

*Ernö* je mužské křestní jméno, jeho nositelem byl např. *Ernö Rubik*, maďarský vynálezce, profesor architektury, sochař a tvůrce hlavolamů. Jak píše příručky, při deklinaci jména *Ernö*, se užívá sklonění se zájmennými formanty singuláru (Gsg: *-ho*, Dsg: *-mu*, Lsg: *-m*). Máme tedy tvary: Gsg – *Ernöho*, Dsg – *Ernömu*, Lsg – *Ernöm*.

Výsledky průzkumu nám nabídly u všech tří pádů vždy několik variant jména *Ernö*, mezi nimiž byl rovněž neskloňovaný základní tvar. V genitivu máme vedle správné podoby jména (zaznamenána sedmkrát) také podoby *Erna*, *Ernöa* a výchozí *Ernö*. Z výsledků vyplývá, že ženy buď jméno neskloňovaly, nebo napsaly správný tvar, muži vymysleli více možností. Tvar *Erna*, u kterého byla k základu připojena pádová koncovka *-a*, nabízí deklinaci dle vzorů „pán“ (pokud mluvčí uchopili jméno jako maskulinum životné) a „hrad“ (v případě, že mluvčí posuzovali jméno jako maskulinum neživotné), ale nabízí se též deklinace podle vzoru „město“ (neutra – typ „I -*o*“).<sup>25</sup> U varianty *Ernöa* zůstává zachován celý výchozí tvar jména a k němu mluvčí přidali deklinační formant *-a*, zde rovněž proponujeme sklonění podle vzorů „pán“, „hrad“ či „město“. V dativu a lokálu jsme zaznamenali, vyjma správných forem a základního tvaru, shodné možnosti *Ernövi* a *Ernöovi*, v dativu ještě *Ernymu* a v lokálu pak *Ernym* a *Erneovi*. Ve variantě *Ernövi* dochází k záměně *-o-* v pádovém zakončení dativu a lokálu maskulin životných (*-ovi*) za *-ö-*. Podle některého ze vzorů, jichž užíváme při sklonění životných maskulin, byla deklinována rovněž podoba *Ernöovi*, která si na rozdíl od předešlého tvaru, zachovává celou výchozí formu jména a teprve za ní je připojen deklinační formant *-ovi*. Varianty *Ernymu* a *Ernym* skloňovali mluvčí patrně podle správného vzoru, se správnými deklinačními formanty *-mu* a *-m*, ale zřejmě zde došlo k modifikaci základní podoby jména *Ernö* v *Erny* (pravděpodobně podle výslovnosti, tj. *-y-* jako nejbližší český vokál za [oe]). Pozměnění výchozího tvaru maskulina nastalo také v případě varianty *Erneovi*,

---

<sup>25</sup> V průzkumu jsme popsali jméno jako maskulinum životné, nicméně nelze zcela vyloučit, že respondenti jméno neskloňovali jako maskulinum neživotné (např. u životného maskulina *nandu* se objevila pádová koncovka *-ě*, jež nabízí kromě deklinace dle vzoru „hrad“ také deklinaci dle vzoru „město“ a „žena“).

respondenti zaměnili *-ö-* za *-e-* a následně připojili pádovou koncovku maskulin životných *-ovi*.

### 3.4 Malraux

*Malraux* je francouzské příjmení, připomeňme např. *André Malrauxa*, francouzského spisovatele a politika. Podle mluvnic se při deklinaci zachovává rozdílná výslovnost a grafiky před deklinačními formanty a jméno se deklinuje dle typu „I -ø“, podtypu „A“, vzoru „pán“, tedy: Gsg – *Malrauxa*, D a L sg uplatňuje pouze jeden tvar – *Malrauxovi*; ale v A a V sg jsou tvary ve shodě se skloněním dle vzoru „muž“ (Asg – *Malrauxe*, Vsg – *Malrauxi*).

Na základě výsledků průzkumu můžeme konstatovat, že respondenti se snažili dané antroponymum v každém případě deklinovat. V dativu a lokálu převažuje správný tvar jména, ale zaznamenali jsme také další podoby. V genitivu měla převahu varianta *Malrauxe* (zaznamenána čtyřicetkrát). Zde mluvčí jméno skloňovali dle měkkého vzoru „muž“, neboť tento vzor má v genitivu singuláru deklinační formant *-e*. V dativu a lokálu se mimo správný tvar shodně objevily podoby *Malrauovi* a *Malrauxu*, v případě lokálu pak ještě tvar *Malrauxi*. Varianta *Malrauovi* byla vytvořena odtržením *-x* a následným připojením pádové koncovky *-ovi*, jež užíváme při deklinaci maskulin životných podle všech čtyř vzorů, nelze tedy s jistotou říci, dle jakého paradigmatu respondenti jméno skloňovali. V případě tvaru *Malrauxu* uvažujeme o deklinaci dle vzoru „pán“ (pokud mluvčí uchopili jméno jako maskulinum životné), kde máme v dativu a lokálu čísla jednotného kromě koncovky *-ovi* také koncovku *-u*.<sup>26</sup> Varianta *Malrauxi*, která byla zaznamenána v lokálu, nám nabízí sklonění dle vzoru „muž“, případně „soudce“, protože u těchto vzorů užíváme v dativu a lokálu singuláru dubletních tvarů s pádovými koncovkami *-i/-ovi*.<sup>27</sup>

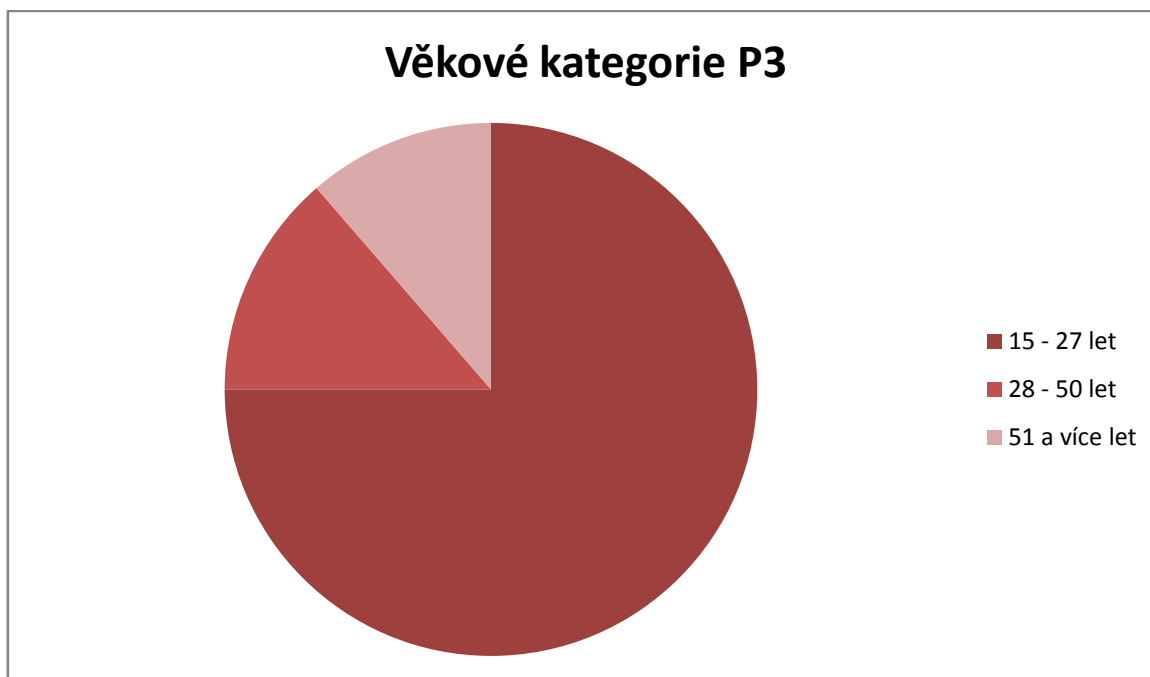
---

<sup>26</sup> Bylo by možné uvažovat rovněž o deklinaci podle vzoru „hrad“, pakliže by respondenti posuzovali jméno jako maskulinum neživotné.

<sup>27</sup> Deklinační formant *-i* máme také u vzoru „stroj“, jehož využíváme při sklonění maskulin neživotných. Předpokládáme však, že respondenti uchopili jméno jako maskulinum životné.

## 4 Průzkum třetí – Doplnování pádových tvarů toponym.

Třetího průzkumu, jenž je zaměřen na doplnění pádových tvarů toponym, se účastnilo čtyřiačtyřicet českých mluvčích – šestnáct mužů, osmadvacet žen. Třiatřicet osob náleželo do první věkové skupiny (15 – 27 let), šest osob do druhé skupiny (28 – 50 let) a pět jedinců se zařadilo do třetí skupiny (51 a více let).



Do průzkumu jsme vybrali jména: *Orleáns*, *Sliač*, *Grenoble* a *Lugovoj*.

### 4.1 Orleáns

*Orleáns* je známé město ve Francii. Jazykové příručky uvádějí jméno jako ne-životné, skloňované podle podtypu „A“, vzoru „hrad“ a se zachováním -s- před deklináčnými formanty (viz Příloha č. 1). Máme tedy tvary: Gsg – *Orleánsu*, Dsg – *Orleánsu*, Lsg – *Orleánsu*.

Výsledky průzkumu nám ukazují, že respondenti toponymum *Orleáns* častěji nesklonují, ponechávají jej v základním tvaru. V genitivu, dativu i lokálu jsme zaznamenali stejné varianty jména: *Orleáns*, *Orleánsu* a *Orleánu*. Za zajímavý považujeme fakt, že správný tvar *Orleánsu*, utvořily pouze ženy. Podoba *Orleánu*, utvořená modifikací

výchozího tvaru v písmu – odtržením *-s* (*Orleán*) a následným připojením deklinačního formantu *-u*, nabízí deklinaci ve shodě s tvrdým vzorem „hrad“.<sup>28</sup>

## 4.2 Sliáč

*Sliáč*, město na středním Slovensku, se dle mluvnic deklinuje ve shodě s měkkým vzorem „stroj“ podtypu „B“ (viz Příloha č. 1), tedy: Gsg – *Sliáče*, D a L sg – *Sliáči*.

Na základě výsledků průzkumu můžeme konstatovat, že mluvčí v drtivé většině deklinovali dané jméno správně, pouze čtyřikrát se objevily v genitivu nesprávný tvar *Sliáči* a v dativu tvar *Sliáče*. Varianta *Sliáči* (zaznamenána pouze u mužů) nás přivádí od maskulin k femininům a ke sklonění podle typu „III -ø“, podtypu B a vzoru „kost“, je zde však také možnost deklinace dle vzoru „žena“ (typ „I -a“), kde se v genitivu užívá deklinačního formantu *-y(i)*, ale přikláníme se spíše ke vzoru „kost“. Tvar *Sliáče* v dativu (zaznamenán pouze u žen) nás rovněž odkazuje k deklinaci feminin, k typu „I -a“ a vzoru „žena“, u kterého se v dativu užívá zakončení *-ě(e)*. Deklinace dle vzorů feminin není zase tak překvapivá, mnoho měst končících na měkký konsonant se skloňuje podle vzoru „kost“ nebo „píseň“ (např. *Přelouč* či *Skuteč*).

## 4.3 Grenoble

*Grenoble* je francouzské město ležící na úpatí Alp. Jazykové příručky uvádějí toto jméno jako neživotné, deklinované podle tvrdého vzoru „hrad“. Při deklinaci se vypouští *-e*-před deklinačními formanty. Máme tedy tvary: Gsg – *Grenoblu*, Dsg – *Grenoblu*, Lsg – *Grenoblu*.

Výsledky průzkumu ukázaly, že mluvčí jméno buď ponechali v základní podobě, nebo jej skloňovali v podstatě správně, pouze v lokálu byl utvořen jeden nesprávný tvar (*Grenobli*). V genitivu a dativu převažuje podoba deklinovaná *Grenoblu* (zaznamenána osmadvacetkrát) nad výchozí formou *Grenoble* (zaznamenána šestnáctkrát), ale v lokálu mají tvar skloňovaný a tvar základní stejné zastoupení a varianta *Grenobli* se objevila čtyřikrát. Varianta *Grenobli* nás přivádí ke sklonění dle vzoru „stroj“ (pakliže mluvčí pojali toponymum jako maskulinum neživotné) či ke sklonění ve shodě se vzorem „kost“ (pokud mluvčí uchopili jméno jako femininum).

---

<sup>28</sup> Zde předpokládáme, že by respondenti neuchopili toto známé jméno jako maskulinum životné.



## 4.4 Lugovoj

*Lugovoj* je město v Kazachstánu. V tomto případě hovoří mluvnice o deklinaci ve shodě se vzorem „mladý“, tedy: Gsg – *Lugového*, Dsg – *Lugovému*, Lsg – *Lugovém*.

Z výsledků průzkumu vyplývá, že mluvčí toponymum vždy skloňovali, ale mnohem častěji nesprávným způsobem. V genitivu byl nejčastějším tvarem *Lugovoje* (zaznamenán devětadvacetkrát), správný tvar *Lugového* jsme registrovali sedmkrát, dále se objevily podoby *Lugovoja* a *Lugovoju* (zaznamenán také v dativu a lokálu). Tvar *Lugovoje* nás odkazuje především k deklinaci podle vzoru „stroj“ (pakliže mluvčí posuzovali jméno jako maskulinum neživotné), ale deklinačního formantu *-e* užíváme rovněž při deklinaci maskulin životných (typ „I *-ø*“ – vzor „muž“, typ „II *-e*“ – vzor „soudce“), při sklonění feminin (typ „II *-e*“ – vzor „růže“, typ „III *-ø*“ a podtyp A – vzor „píseň“) a také při sklonění neuter (typ „II *-e*“ – vzor „moře“). Varianta *Lugovoja*, utvořená připojením deklinačního formantu *-a*, nabízí skloňování podle vzorů „hrad“ (pokud lidé uchopili jméno jako maskulinum neživotné) či „pán“ (pakliže lidé posuzovali jméno jako maskulinum životné), nabízí případně také deklinaci dle vzoru „město“ (neutra). Podoba *Lugovoju* nás odkazuje k deklinaci ve shodě se vzorem „hrad“ (jestliže mluvčí smýšleli o toponymu jako o maskulinu neživotném), v případě tohoto tvaru v dativu a lokálu lze uvažovat také o deklinaci dle vzorů „pán“ (maskulina životná) a „město“ (neutra). V dativu a lokálu jsme zaznamenali, mimo výše uvedené formy *Lugovoju* a správných forem, rovněž variantu *Lugovoji*, kdy mluvčí připojili pádovou koncovku *-i*. U této podoby lze uvažovat o sklonění dle všech tří rodů. V případě, že mluvčí uchopili jméno jako maskulinum, nabízí se nám vzory „stroj“ (maskulina neživotná), „muž“ (maskulina životná – typ „I *-ø*“ a podtyp B) a „soudce“ (maskulina životná – typ „II *-e*“). Pokud lidé uvažovali o jméně jako o neutru, přicházel by v úvahu vzor „moře“ a pakliže uvažovali o jméně jako o femininu, skloňovali by jej dle jednoho ze vzorů: „růže“ (typ „II *-e*“), „píseň“ či „kost“ (typ „III *-ø*“). Výše uvedené paradigmata využívají v dativu a lokálu deklinačního formantu *-i*.

## 5 Závěrem

Z jednotlivých průzkumů jsme zjistili, že mluvčí některá jména deklinovali častokrát správně, ve shodě se zavedenými pravidly uváděnými v jazykových příručkách (např.

jména *fámulus*, *altis*, *Lorca* či *Sliac*). U všech daných maskulin se objevovaly ve větší či menší míře tvary nesprávné, hojně se vyskytovaly např. u jmen *hadži* či *Ernö*. Tyto tvary jsme se pokusili prozkoumat, pokusili jsme se vypátrat vzory, případně také rody, dle kterých respondenti deklinovali. Nevidíme však do myšlení každého mluvčího, proto nelze s jistotou prohlásit, že všichni utvořili jednu variantu jména podle stejného paradigmatu. Například u toponyma *Grenoble* se objevila varianta *Grenobli* a nelze s určitostí říci, dle jakého vzoru ji mluvčí utvořili. Nabízí se nám zde deklinace podle vzoru „stroj“ (jestliže mluvčí uchopili jméno jako maskulinum neživotné) a rovněž se nabízí deklinace dle vzoru „kost“ (pokud mluvčí pojali jméno jako femininum). V průzkumech bylo účastníkům sice každé jméno vysvětleno a naznačili jsme, že se pokaždé jedná o maskulinum, díky vysvětlení jmen bylo možné snáze určit životnost a neživotnost, ale přesto někteří mluvčí skloňovali neživotné maskulinum jako životné (např. *altis* – Dsg *altisovi*). U osmi z dvanácti zadaných maskulin se zaznamenaly nejen tvary skloňované, ale rovněž podoby neskloňované, tedy výchozí (např. u jmen *nandu*, *Ernö* či *Orleáns*), čímž se respondenti vyhnuli případným obtížím s utvářením pádových tvarů.

První věková skupina (15 – 27 let), vždy nejvíce zastoupená, deklinovala některá jména převážně správně (např. *fámulus*, *Atlas* či *Sliac*), u jiných jmen utvářeli mluvčí hned několik nesprávných tvarů, například u maskulin *nandu*, *hadži* nebo *Ernö*. Právě tato jména se ukázala být pro uvedenou skupinu největším problémem. Druhá věková kategorie (28 – 50 let) měla také větší potíže při deklinaci jmen *nandu*, *hadži* a *Ernö*. U vzorku respondentů z této věkové skupiny je zajímavé, že všichni deklinovali toponymum *Orleáns* buď špatným způsobem, nebo jej ponechali v základní podobě. Měli jsme však k dispozici pouze několik respondentů tohoto věku, tudíž nelze brát tyto výsledky jako statisticky relevantní. Poslední věková kategorie (51 a více let), zastoupená vždy nejnižším počtem účastníků, se u některých maskulin držela spíše výchozího tvaru a jméno nedeklinovala (např. *nandu* či *Orleáns*), na druhou stranu, například u maskulina *Sliac* utvořili lidé z této skupiny pouze podoby správné.

Podle průzkumného šetření můžeme soudit, že lidé se snaží přejatá maskulina spíše deklinovat, než je nechávat v základním tvaru. Některá jména, jež končí na vokál, dělají však při sklonění značné potíže (např. *nandu*, *hadži* či *Ernö*). V případě těchto jmen jsme se setkali s modifikacemi základních tvarů jmen, například u antroponyma *hadži* jsme zaznamenali varianty *hadžima* a *hadžimovi*, kdy se původní podoba rozšířila o *-m* (*hadžim*) a až poté byla připojena pádová koncovka. Převládá snaha skloňovat všechna jména podle substantivních typů (např. toponymum *Lugovoj* deklinovalo správně podle vzoru „mladý“

pouze sedm lidí ze čtyřiačtyřiceti). Na základě výzkumného šetření můžeme prohlásit, že čeští mluvčí mají snahu přejatá maskulina, často nepříliš známá, skloňovat a při sklonění směřují často správným směrem a deklinují ve shodě s pravidly, jež se uvádějí v jazykových příručkách.

# ČÁST TŘETÍ – DEKLINACE JMEN SKUTEČNÝCH A JMEN NEEXISTUJÍCÍCH.

## 1 Deklinace vymyšlených maskulin, jež se tváří jako skutečná řeckolatinská jména.

Třetí část práce představuje některé výsledky průzkumného šetření z kolokviální práce, v níž jsme se zabývali deklinací cizích jmen mužského rodu. V průzkumném šetření, které jsme použili pro bakalářskou práci, pracujeme se skutečnými jmény, ale v průzkumném šetření, jež sloužilo pro kolokviální práci, jsme pracovali s dvanácti maskuliny neexistujícími, vymyšlenými tak, aby připomínaly stará latinská a řecká jména. Jména měla zcela záměrně připomínat řeckolatinská maskulina, protože jazykové příručky o nich hovoří jako o velice problematických. V současné době se maskulina připomínající latinská či řecká jména objevují stále častěji, kupříkladu ve filmech či literatuře (např. *Sirius* či *Albus* z *Harryho Pottera* J. K. Rowlingové). Zatímco průzkumy vytvořené pro bakalářskou práci se zaměřují na deklinaci přejatých maskulin celkově (maskulina končící např. na *-us*, *-u* či *-oj*), průzkum vytvořený pro kolokviální práci sledoval spíše rozdílnost v myšlení mužů a žen při tvoření pádových tvarů jmen, jež se tvářila jako starořecká a latinská. Obě průzkumná šetření se liší rovněž formou zadání. V průzkumném šetření pro kolokviální práci respondenti v úvodní části vyplňovali kromě svého pohlaví a věku také národnost, rodný jazyk a psali své názory na skloňování cizích jmen. Podobu průzkumu přikládáme v příloze. (viz Příloha č. 4)

Šetření se účastnilo čtyřiačtyřicet osob, z toho dvaadvacet mužů a dvaadvacet žen. Jednalo se převážně o mladé lidi ve věku 15 – 27 let, menší skupinu pak zastupovala věková kategorie 28 – 50 let a čtyři jedinci patřili do věkové kategorie 51 a více let. Všichni zúčastnění pochopili zadání dotazníku i cvičení bez obtíží a vyplnili všechny části, včetně svého názoru a vztahu k deklinaci jmen cizího původu.

Z průzkumu jsme vybrali jména, která mají stejná zakončení v nominativu singuláru jako jména z průzkumů k bakalářské práci, jimiž jsme se zabývali v druhé části této práce, a jež by bylo případně možné deklinovat stejným způsobem.

## 1.1 Názory a postoje ke sklonění slov cizího původu

Všichni mluvčí odpovídali na otázku *Jaký je Váš názor na skloňování cizích slov?* Každý ji zodpověděl svými slovy, ale v reakcích všech účastníků převládala shoda. Z průzkumu vyplývá, že deklinace slov cizího původu je velice obtížná a složitá. Mnozí nechápou existenci dubletních tvarů, tedy dvou možností u jednoho pádu (např. Gsg – *Parise/Parida*). Nemálo respondentů by uvítalo, kdyby přejatá jména zůstávala nesklonná. Respondenti měli rovněž potíže rozpoznat u cizích jmen rodu mužského životnost a neživotnost, zvláště u latinských a řeckých pojmů.

## 1.2 Estulamus, Wrias, edudis.

Z průzkumného šetření použitého ke kolokviální práci se zaměříme na tři vybraná maskulina, a to *Estulamus*, *Wrias* a *edudis*. Vymyšlené jméno *Estulamus* je v našem pojetí jméno muže, jenž ovládá umění alchymie. *Wrias* pak představuje člověka, který má schopnost ovládat jakoukoli mysl a sny. *Edudis* je lektvar, s jehož pomocí lze měnit hlas. Tato jména jsme vybrali záměrně. Pokusíme se porovnat jejich skloňování se skloňováním jmen, která mají stejné zakončení a jež jsme použili v průzkumném šetření vytvořeném pro bakalářskou práci. *Estulamus* porovnáme se jménem *fámulus*, *Wrias* s *Atlasem* a *edudis* s *altisem*.

### 1.2.1 Estulamus a fámulus.

V genitivu obou maskulin, značně převládají tvary s deklinačním formantem *-a* (*Estulama*, *fámula*). Mluvčí tedy shodně odtrhli od základu nominativní zakončení *-us*. (viz deklinace *fámula* – Část druhá, 2.1 Fámulus) Zatímco u *fámula* účastníci utvořili toliko dvě možnosti (*fámula* a *fámuluse*), u jména *Estulamus* jich bylo více: *Estulase*, *Estulamuse*, *Estulamua* a *Estulama/Estulamuse*. Zde máme opět možnou shodu ve sklonění, a to v případě variant *fámuluse* a *Estulamuse*, kdy respondenti zachovali celou základní podobu a k ní připojili pádovou koncovku *-e*. V dativu převládají shodně formy *fámulovi* a *Estulamovi*. Dalšími tvary, které se u jména *Estulamus* vyskytly, byly *Estulamusi*, *Estulamusovi*, *Estulovi*, *Estalamuovi* a *Estulamovi/Estulamusi*, u *fámula* pak *fámulu* a *fámulusovi*. Tedy i zde se nabízí možnost stejné deklinace u tvarů *Estulamusovi* a

*fámulusovi*. V lokálu je potom možná shoda skloňování tvarů *Estulamovi* a *fámulovi*, *Estulamu* a *fámulu*. Ačkoli jméno *Estulamus* neexistuje, vidíme zde u některých utvořených variant možnost stejného postupu při sklonění jako u jména *fámulus*, jež existuje.

### 1.2.2 *Wrias* a *Atlas*.

Genitiv singuláru se objevil ve variantách *Wria*, *Wriase* a *Wria/Wriase*, v případě jména *Atlas* pak varianty *Atlase*, *Atla*, *Atlasa* a *Atlase/Atlanta*. Tady bychom mohli uvažovat o možném stejném sklonění tvarů *Wriase* a *Atlase*, *Wria* a *Atla*. U první dvojice zůstává zachována celá základní podoba, tedy se zakončením *-as*, a k ní mluvčí připojili pádovou koncovku *-e*, čímž vzniklo zakončení *-ase*. Varianty druhé dvojice mají odtrženou nominativní příponu *-as* a k základu připojen deklinační formant *-a*. (viz deklinace *Atlase* – Část druhá, 3.1 *Atlas*) V dativu a lokálu se u jména *Wrias* zaznamenaly tvary: *Wriovi*, *Wriasi*, *Wriu*, *Wriasovi* a *Wriovi/Wriasovi*). Při porovnání s variantami jména *Atlas*, uvedenými v druhé části této práce (3.1 *Atlas*), můžeme k sobě přirovnat skloňování tvarů *Atlasovi* – *Wriasovi*, *Atlasi* – *Wriasi*, *Atlovi* – *Wriovi* a *Atlu* – *Wriu*. Podoba *Atlasovi* v D a L sg je správná, takže i podoba *Wriasovi* by byla správnou. Varianta *Wriasi* nás opět přivádí k deklinaci buď podle vzoru „muž“, nebo dle vzoru „stroj“, stejně jako u varianty *Atlasi*. Tvar *Wriovi* nabízí sklonění obdobné jako tvar *Atlovi*, nelze tedy s jistotou určit vzor. Podoby *Atlu* a *Wriu* byly obě utvořené odtržením *-as* a poté připojením pádové koncovky *-u*, která nás přivádí ke vzorům „pán“ (maskulina životná) a „hrad“ (maskulina neživotná). Také zde vidíme v případě některých vytvořených tvarů neexistujícího jména možnost shodné deklinace se jménem existujícím.

### 1.2.3 *Edudis* a *altis*.

U jmen *Edudis* a *altis* můžeme porovnat varianty *edudisu* – *altisu* a *edudu* – *altu*, jež se objevily ve všech třech pádech (G, D a L sg). Podoba *altisu* je ve všech třech pádech správná (viz Část druhá – 2.3 *Altis*), tudíž i tvar *edudisu* smyšleného maskulina se jeví jako správný. Varianty *edudu* a *altu* mají společný postup utvoření, kdy mluvčí nejprve odtrhnuli nominativní zakončení *-is* a poté připojili deklinační formant *-u*. Podobně jako u předchozích neexistujících jmen, zde rovněž můžeme spatřit možnou shodu ve skloňování se jmény skutečnými.

## 2 Krátké shrnutí

Zmínili jsme se o názoru respondentů, podle nějž bývají s deklinací přejatých jmen větší či menší nesnáze. Vytvořili jsme několik dvojic maskulin, v nichž bylo vždy zastoupeno jméno skutečné a jméno neexistující. Jména přiřazená k sobě do páru měla na konci stejné zakončení a shodně reprezentovala maskulina životná či neživotná. Zjistili jsme, že maskulina neexistující mohla být často deklinována stejným postupem jako maskulina skutečná. Možná shoda v deklinaci se objevila nejen u dvojic, kde se vyskytovala správně skloňovaná varianta jména skutečného, ale také u dvojic s nesprávnou podobou jména skutečného.

## ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce bylo prozkoumání tendencí a strategií při skloňování přejatých jmen mužského rodu v současné době. Naše práce studovala pravidla uváděná v jazykových příručkách a to, zda čeští mluvčí podle nich deklinují.

První část práce nám podala shrnutí o skloňování přejatých maskulin, jež nejsou plně začlenitelná do naší deklinační soustavy. Jde o souhrn pravidel, která se uvádějí v českých jazykových příručkách a považují se tudíž za správný způsob skloňování. Popsali jsme sklonění různých variant apelativ, antroponym i toponym.

V druhé části jsme se zabývali průzkumy a pokusili jsme se popsat postupy, podle kterých mluvčí v jednotlivých průzkumech skloňovali daná jména. Slova se do češtiny přejímají z různých jazyků a při jejich začleňování do českého deklinačního systému se objevují drobné, ale také větší potíže. Jména, která přejímáme ze slovanských jazyků, jež mají morfologickou stavbu velice blízkou českému jazyku, se mluvčím skloňují snadněji. Znatelné je to v případě toponyma *Sliac*, které účastníci průzkumného šetření skloňovali s nejmenšími obtížemi. V průzkumu se objevilo také jméno *Lugovoj*, rovněž slovanské toponymum. V tomto případě však účastníci deklinovali maskulinum především nesprávným způsobem, deklinovali jej podle vzorů maskulin neživotných, případně životných. Hovoříme-li o mluvčích, kteří jméno skloňovali nesprávně, musíme však říci, že se jednalo o mluvčí především mladší (věková skupina 15 – 27 let). Pokud jde o věkové kategorie 28 – 50 let a 51 a více let, měli jsme k dispozici výsledky pouze malého vzorku lidí, nicméně lidé z poslední skupiny (pět účastníků) ve čtyřech případech deklinovali jméno správně. Můžeme z toho usoudit, že starší generace nemá takové potíže se skloňováním slovanských jmen díky dřívějšímu spojení se Sovětským svazem a styku s ruským jazykem.<sup>29</sup> Předpokládali jsme, že mluvčí budou mít potíže při sklonění jmen řeckolatinských, jež v základní podobě končí kupříkladu na *-is*, *-us* či *-as* (*altis*, *fámulus*, *Atlas*). Náš předpoklad se částečně potvrdil. Účastníci utvořili několik různých variant u jednotlivých pádů (G, D a L sg), přesto však v případě těchto jmen převládaly správně deklinované tvary. Potíže se také ukázaly ve sklonění maskulin končících ve výchozí podobě na vokál, například u jmen *nandu*, *hadži* či *Ernö*. Mluvčí zde nejen vytvářeli nesprávné varianty, ale často také jména neskloňovali, ponechali je v základním tvaru. V případě antroponyma *Ernö* se dostáváme k dalšímu faktu. Jméno bychom měli

---

<sup>29</sup> Nemáme pro toto tvrzení žádné spolehlivé podklady, jedná se pouze o naši spekulaci.



deklinovat pomocí deklinačních formantů zájmenných, ale mluvčí často užívali deklinačních formantů vzorů maskulin životných.<sup>30</sup> Podobně také toponymum *Lugovoj* (deklinace podle vzoru „mladý“) nám nabídlo především varianty utvořené podle vzorů maskulin. Ačkoli se v průzkumném šetření u některých jmen vyskytovaly nedeklinované, základní tvary jmen, vidíme jasnou snahu přejatá maskulina deklinovat, i když mnohdy nesprávným způsobem.

V třetí části práce jsme se podívali na případné shody ve skloňování jmen skutečných a jmen neexistujících, k čemuž jsme použili průzkumy připravené jak k bakalářské práci, tak průzkum vytvořený pro práci kolokviální. Porovnávaná maskulina měla v nominativu singuláru stejné zakončení a vybrané utvořené tvary, jež se porovnávaly, měly rovněž podobné zakončení (např. jména *Atlas* a *Wrias*, u nich zaznamenané varianty *Atlasi* a *Wriasi*). Zjistili jsme, že takto vybrané dvojice by bylo možné skloňovat stejným způsobem. Samozřejmě, nelze přesně říci, jak jednotlivci uvažovali, někdy mohli při deklinaci využít více paradigmat, ale jistá možnost shody se zde nabízí. V této části jsme také zmínili vyhodnocení odpovědí na otázku, jež byla součástí průzkumu ke kolokviální práci – *Jaký je Váš názor na skloňování cizích slov?* Z reakcí respondentů lze soudit, že lidé mají potíže, různého rozsahu, se skloňováním přejatých slov. Někteří čeští mluvčí by velice uvítali, kdyby se cizí jména nedeklinovala a ponechala v základní podobě. Neodpovídá to však tomu, jak se k cizím jménům stavějí, většina respondentů totiž jména skloňovala.

Tato práce studovala přejatá maskulina, která nejsou plně začlenitelná do naší deklinační soustavy a zkoumala tendence českých mluvčích při jejich deklinaci v současné době. S potěšením můžeme říci, že lidé v průzkumech vždy vytvořili správné tvary daných jmen, ale vytvořili také několik nesprávných variant nebo zanechali jméno v základním tvaru. V případě nesprávných variant jsme se pokusili osvětlit jejich možný vznik.

---

<sup>30</sup> Na druhou stranu je sklonění zájmenné stále více populární u jmen typu *Dante* (Gsg – *Danteho*), jak uvádíme v první části práce.

## SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ

Čechová, M. a kol.: *Čeština – řeč a jazyk*. Praha: ISV nakladatelství, 2000.

Havránek, B. a Jedlička, A.: *Česká mluvnice*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1963, 2. rozšířené upravené vydání.

Internetová jazyková příručka ÚJČ AV ČR (<http://prirucka.ujc.cas.cz>)

Kolektiv autorů: *Slovník cizích slov*. Praha: Encyklopedický dům, spol. s r.o., 1998.

*Mluvnice češtiny (2)*: Praha: Academia, 1986.

*Slovník spisovného jazyka českého A – M*: Praha: Academia, 1971.

Šmilauer, F.: *Nauka o českém jazyku*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972, 2. vydání.

Trávníček, F.: *Mluvnice spisovné češtiny I*. Praha: Slovanské nakladatelství, 1951.

ÚJČ AV ČR: *Pravidla českého pravopisu*. Praha: Nakladatelství Fortuna, 2002.

## SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK A ZNAČEK

N – nominativ

G – genitiv

D – dativ

A – akuzativ

V – vokativ

L – lokál

I – instrumentál

sg – singulár

pl – plurál

aj. – a jiné

apod. – a podobně

atd. – a tak dále

atp. – a tak podobně

např. – například

popř. – popřípadě

srov. – srovnání

tj. – to jest

# PŘÍLOHA Č. 1 – TABULKY S PŘÍKLADY DEKLINACE

## APELATIVA

### 1.1 Apelativa zakončená v základním tvaru na -o.

<b>Mikado</b> <sup>31</sup>	Sg	Pl
N	mikado	mikadové
G	mikada	mikadů
D	mikadu/mikadovi	mikadům
A	mikada	mikady
V	mikado	mikadové
L	mikadu/mikadovi	mikadech
I	mikadem	mikady

<b>Gaučo</b> <sup>32</sup>	Sg	Pl
N	gaučo	gaučové
G	gauča	gaučů
D	gaučovi	gaučům
A	gauča	gauče
V	gaučo	gaučové
L	gaučovi	gaučích
I	gaučem	gauči

<b>Impresário</b> <sup>33</sup>	Sg	Pl
N	impresário	impresários
G	impresária	impresários
D	impresáriovi/impresáriu	impresários
A	impresária	impresárie
V	impresário	impresários
L	impresáriovi/impresáriu	impresários
I	impresárium	impresários

### 1.2 Apelativa končící v základním tvaru na -e.

<b>Signore</b> <sup>34</sup>	Sg	Pl
N	signore	signorové
G	signora	signorů
D	signorovi/signoru	signorům
A	signora	signory
V	signore	signorové
L	signorovi/signoru	signorech
I	signorem	signory

<sup>31</sup> Nejstarší titul užívaný pro označení japonského císaře.

<sup>32</sup> Pasák dobytka v pampách Jižní Ameriky.

<sup>33</sup> Podnikatel v oblasti divadelních a hudebních produkcí a veřejných vystoupení.

<sup>34</sup> Pán, muž.

## 2.1 Jména se zakončením *-us*.

<b>Fámulus</b> <sup>35</sup>	Sg	Pl
N	fámulus	fámulové
G	fámula	fámulů
D	fámulovi	fámulům
A	fámula	fámuly
V	fámule	fámulové
L	fámulovi	fámulech
I	fámulem	fámuly

<b>Farizeus</b> <sup>36</sup>	Sg	Pl
N	farizeus	farizeové
G	farizea	farizeů
D	farizeovi/farizeu	farizeům
A	farizea	farizee
V	farizee	farizeové
L	farizeovi/farizeu	farizeích
I	farizeem	farizei

<b>Rytmus</b>	Sg	Pl
N	rytmus	rytmy
G	rytmu	rytmů
D	rytmu	rytmům
A	rytmus	rytmy
V	rytme	rytmy
L	rytmu	rytmech
I	rytmem	rytmy

<b>Realismus</b>	Sg	Pl
N	realismus	realismy
G	realismu	realismů
D	realismu	realismům
A	realismus	realismy
V	realisme	realismy
L	realismu	realismech
I	realismem	realismy

<b>Marasmus</b> <sup>37</sup>	Sg	Pl
N	marasmus	marasmy
G	marasmu	marasmů
D	marasmu	marasmům
A	marasmus	marasmy
V	marasme	marasmy
L	marasmu	marasmech
I	marasmem	marasmy

<b>Nukleus</b> <sup>38</sup>	Sg	Pl
N	nukleus	nukley
G	nukleu	nukleů
D	nukleu	nukleům
A	nukleus	nukley
V	nuklee	nukley
L	nukleu	nukleech
I	nukleem	nukley

<b>Génius</b>	Sg	Pl
N	génius	géniové
G	génia	géniů
D	géniovi/géniu	géniům
A	génia	génie
V	génie	géniové
L	géniovi/géniu	géníích
I	géníem	géníi

<b>Nonius</b> <sup>39</sup>	Sg	Pl
N	nonius	nonie
G	nonia	noniů
D	noniu	noniům
A	nonius	nonie
V	nonie	nonie
L	noniu	noníích
I	noniem	nonii

<sup>35</sup> Sluha, pomocník, nohsled, poskok.

<sup>36</sup> 1. Stoupenec starožidovské náboženské sekty. 2. Licoměrník, pokrytec, člověk dvojití tváře.

<sup>37</sup> Zchátralost, tělesná i duševní sešlost.

<sup>38</sup> Buněčné jádro.

<sup>39</sup> Pomocné měřítko k určení menších zlomků, dílků hlavního měřítka, vernier.

## 2.2 Jména se zakončením *-os*, *-es* a *-is*.

<b>Diskobolos</b>	Sg	Pl
N	diskobolos	diskobolové
G	diskobola	diskobolů
D	diskobolovi/diskobolu	diskobolům
A	diskobola	diskoboly
V	diskobole	diskobolové
L	diskobolovi/diskobolu	diskobolech
I	diskobolem	diskoboly

<b>Herkules</b> <sup>40</sup>	Sg	Pl
N	herkules	herkulové
G	herkula	herkulů
D	herkulovi	herkulům
A	herkula	herkuly
V	herkule	herkulové
L	herkulovi	herkulech
I	herkulem	herkuly

<b>Kosmos</b>	Sg	Pl
N	kosmos	kosmy
G	kosmu	kosmů
D	kosmu	kosmům
A	kosmos	kosmy
V	kosme	kosmy
L	kosmu	kosmech
I	kosmem	kosmy

<b>Hádes</b> <sup>41</sup>	Sg
N	hádes
G	hádu
D	hádu
A	hádes
V	háde
L	hádu
I	hádem

**3 Jména řeckolatinského původu, která pronikla i do neodborného užívání a ještě výrazněji se přizpůsobila domácímu deklinačnímu systému.**

<b>Primus</b> <sup>42</sup>	Sg	Pl
N	primus	primusové
G	primusa	primusů
D	primusovi/primusu	primusům
A	primusa	primusy
V	primuse	primusové
L	primusovi/primusu	primusech
I	primusem	primusy

<sup>40</sup> 1. Mohutný, silný člověk. 2. Jeden z největších brouků na světě.

<sup>41</sup> Podsvětí, podzemní říše mrtvých v řecké mytologii, podle boha podsvětí Háda.

<sup>42</sup> 1. První, nejlepší žák ve třídě. 2. Petrolejový vaříč.

<b>Cirkus</b>	Sg	Pl
N	cirkus	cirkusy
G	cirkusu	cirkusů
D	cirkusu	cirkusům
A	cirkus	cirkusy
V	cirkuse	cirkusy
L	cirkuse/cirkusu	cirkusech
I	cirkusem	cirkusy

<b>Patos</b> <sup>43</sup>	Sg	Pl
N	patos	patosy
G	patosu	patosů
D	patosu	patosům
A	patos	patosy
V	patose	patosy
L	patosu	patosech
I	patosem	patosy

<b>Majāles</b>	Sg	Pl
N	majāles	majālesy
G	majālesu	majālesů
D	majālesu	majālesům
A	majāles	majālesy
V	majālese	majālesy
L	majālesu	majālesech
I	majālesem	majālesy

<b>Orbis</b>	Sg	Pl
N	orbis	orbisy
G	orbisu	orbisů
D	orbisu	orbisům
A	orbis	orbisy
V	orbise	orbisy
L	orbisu	orbisech
I	orbisem	orbisy

<b>Ischias</b>	Sg	Pl
N	ischias	ischiasy
G	ischiasu	ischiasů
D	ischiasu	ischiasům
A	ischias	ischiasy
V	ischiasse	ischiasy
L	ischiasu	ischiassech
I	ischiassem	ischiasy

<b>Glóbus</b>	Sg	Pl
N	glóbus	glóbusy/glóby
G	glóbusu/glóbu	glóbusů/glóbů
D	glóbusu/glóbu	glóbusům/glóbům
A	glóbus	glóbusy/glóby
V	glóbuse/glóbe	glóbusy/glóby
L	glóbuse/glóbusu/glóbu	glóbusech/glóbech
I	glóbussem/glóbem	glóbusy/glóby

<sup>43</sup> 1. Vzrušený stav, prudké hnutí mysli. 2. Vzletný způsob projevu.

4 Přejatá apelativa, která se svým zakončením v základním tvaru zařazují k některému paradigmatu jmen domácích, ale neobvyklé zakončení kmene si vynutilo jisté odchylky.

<b>Buržoa</b>	Sg	Pl
N	buržoa	buržoové
G	buržoy	buržoů
D	buržoovi	buržoům
A	buržou	buržoy
V	buržoo	buržoové
L	buržoovi	buržoích
I	buržoou	buržoy

<b>Pária<sup>44</sup></b>	Sg	Pl
N	pária	páriové
G	párie	páriů
D	páriovi	páriům
A	párie	párie
V	párii	páriové
L	páriovi	páriích
I	páriem	párii

5 Jména přejatá, u nichž je jejich dvoukmenovost příčinou (jejich) nesnadného začlenění do českého deklinačního systému.

<b>Faraon/farao</b>	Sg	Pl
N	faraon/farao	faraoni/faraonové
G	faraona	faraonů
D	faraonovi/faraonu	faraonům
A	faraona	faraony
V	faraone	faraoni/faraonové
L	faraonovi/faraonu	faraonech
I	faraonem	faraony

<b>Herpes</b>	Sg	Pl
N	herpes	herpety
G	herpetu	herpetů
D	herpetu	herpetům
A	herpes	herpety
V	herpete	herpety
L	herpetu	herpetech
I	herpetem	herpety

<b>Pankreas</b>	Sg	Pl
N	pankreas	pankreaty
G	pankreatu	pankreatů
D	pankreatu	pankreatům
A	pankreas	pankreaty
V	pankreate	pankreaty
L	pankreatu	pankreatech
I	pankreatem	pankreaty

<sup>44</sup> Opovrhovaný člověk, vyděděnec.



<b>Agens</b>	Sg	Pl
N	agens	agenty
G	agentu	agentů
D	agentu	agentům
A	agens	agenty
V	agente	agenty
L	agentu	agentech
I	agentem	agenty

<b>Pontifex</b>	Sg	Pl
N	pontifex	pontifikové
G	pontifika	pontifiků
D	pontifikovi/pontifiku	pontifikům
A	pontifika	pontifiky
V	pontifiku	pontifikové
L	pontifikovi/pontifiku	pontificích
I	pontifikem	pontifiky

**6 Maskulina přejatá, která se do české deklinační soustavy obtížně zařazují díky neobvyklému zakončení svého základního tvaru (v základním tvaru jsou především jiné vokály, než jaké fungují v češtině jako koncovky Nsg).**

<b>Marabu</b> <sup>45</sup>	Sg	Pl
N	marabu	marabuové
G	marabua	marabuů
D	marabuovi	marabuům
A	marabua	marabuy
V	marabue	marabuové
L	marabuovi	marabuech
I	marabuem	marabuy

<b>Kuli</b>	Sg	Pl
N	kuli	kuliové/kuli
G	kuliho	kuliů/kulich
D	kulimu	kuliům/kulim
A	kuliho	kulie/kuli
V	kuli	kuliové/kuli
L	kulim	kuliích/kulich
I	kulim	kulii/kulimi

<b>Kádí</b> <sup>46</sup>	Sg	Pl
N	kádí	kádiové/kádí
G	kádího	kádíů/kádích
D	kádímu	kádíům
A	kádího	kádíe/kádí
V	kádí	kádiové
L	kádím	kádích
I	kádím	kádími

<sup>45</sup> Africký čáp se silným zobákem a lysou hlavou a krkem.

<sup>46</sup> Islámský soudce.

**7.1 Apelativa přejatá, u nichž grafická podoba končí na souhláskové písmeno (popř. písmena) a vyslovovaná podoba na vokál.**

<b>Enjambement</b> <sup>47</sup>	Sg	Pl
N	enjambement	enjambementy
G	enjambementu	enjambementů
D	enjambementu	enjambementům
A	enjambement	enjambementy
V	enjambemente	enjambementy
L	enjambementu	enjambementech
I	enjambementem	enjambementy

<b>Foyer</b> <sup>48</sup>	Sg	Pl
N	foyer	foery
G	foyeru	foyerů
D	foyeru	foyerům
A	foyer	foery
V	foyere	foery
L	foyeru	foyerech
I	foyerem	foery

**7.2 Jména, jejichž psaná podoba končí na samohláskové písmeno, vyslovovaná podoba na konsonant.**

<b>Gay</b>	Sg	Pl
N	gay	gayové
G	gaye	gayů
D	gayi/gayovi	gayům
A	gaye	gaye
V	gayi	gayové
L	gayi/gayovi	gayích
I	gayem	gayi

<sup>47</sup> Přesah, např. přesah významového celku z jednoho verše do druhého.

<sup>48</sup> Místnost či prostor v divadle nebo při společenském sále určená k oddechu o přestávkách.

### 7.3 Jména, u kterých psaná a vyslovovaná podoba končí na rozdílné vokály.

<b>Parvenu</b> <sup>49</sup>	Sg	Pl
N	parvenu	parvenu/parvenuové
G	parvenu/parvenuho	parvenu/parvenuů
D	parvenu/parvenumu	parvenu/parvenuům
A	parvenu/parvenuho	parvenu
V	parvenu	parvenu/parvenuové
L	parvenu/parvenum	parvenu/parvenuech/parvenuích
I	parvenu/parvenum	parvenu/parvenui

## PROPRIA

### 2.1.1 Základní tvar zakončen na souhlásku tvrdou nebo obojetnou.

<b>Ovidius</b>	Sg
N	Ovidius
G	Ovidia
D	Ovidiovi/Ovidiu
A	Ovidia
V	Ovidie
L	Ovidiovi/Ovidiu
I	Ovidiem

<b>Platon</b>	Sg
N	Platon
G	Platona
D	Platonovi
A	Platona
V	Platone
L	Platonovi
I	Platonem

### 2.2.1 Základní tvar končí vokálem [a], [á].

<b>Borgia</b>	Sg
N	Borgia
G	Borgii
D	Borgie
A	Borgiu
V	Borgio
L	Borgie
I	Borgiou

<b>Lorca</b>	Sg
N	Lorca
G	Lorky/Lorcy
D	Lorkovi/Lorcovi
A	Lorku/Lorcu
V	Lorko/Lorco
L	Lorkovi/Lorcovi
I	Lorkou/Lorcou

<sup>49</sup> Povýšenec; kdo pronikl z nižší společenské třídy do vyšší.

<b>Delacroix</b>	Sg
N	Delacroix
G	Delacroixe
D	Delacroixovi
A	Delacroixe
V	Delacroixi
L	Delacroixovi
I	Delacroixem

### 2.2.2 Základní tvar končí vokálem [o], [ó].

<b>Nero (Franco Nero)</b>	Sg
N	Nero
G	Nera
D	Nerovi
A	Nera
V	Nero
L	Nerovi
I	Nerem

<b>Nero - římský císař</b>	Sg
N	Nero
G	Nerona
D	Neronovi
A	Nerona
V	Nerone
L	Neronovi
I	Neronem

### 2.2.4 Základní tvar je zakončen vokálem [i], [í].

<b>Verdi</b>	Sg
N	Verdi
G	Verdiho
D	Verdimu
A	Verdiho
V	Verdi
L	Verdim
I	Verdim

### 2.2.5 Základní tvar zakončen vokálem [u], [ú].

<b>Mobutu</b>	Sg
N	Mobutu
G	Mobutua
D	Mobutuovi
A	Mobutua
V	Mobutue
L	Mobutuovi
I	Mobutuem

## 2.4 Jména, která mají prvky originálního sklonění.

<b>Zeus</b>	Sg
N	Zeus
G	Dia
D	Diovi
A	Dia
V	Die
L	Diovi
I	Diem

<b>Jupiter</b>	Sg
N	Jupiter
G	Jupitera/Jova
D	Jupiterovi/Jupiteru/Jovovi
A	Jupitera/Jova
V	Jupitere/Jove
L	Jupiterovi/Jupiteru/Jovovi
I	Jupiterem/Jovem

### 3.1.1 Základní tvar je zakončen na souhlásku tvrdou či obojetnou.

<b>Orleáns</b>	Sg
N	Orleáns
G	Orleánsu
D	Orleánsu
A	Orleáns
V	Orleánsi
L	Orleánsu
I	Orleánssem

<b>Baltimore</b>	Sg
N	Baltimore
G	Baltimoru
D	Baltimoru
A	Baltimore
V	Baltimore
L	Baltimoru
I	Baltimorem

### 3.1.2 Základní tvar je zakončen na souhlásku měkkou či obojetnou.

<b>Sliač</b>	Sg
N	Sliač
G	Sliače
D	Sliači
A	Sliač
V	Sliači
L	Sliači
I	Sliačem

## PRÍLOHA Č. 2 – PRŮZKUMY

Pokud máte chvílku času, prosím, doplňte níže uvedené tvary slov. Nemusíte nad nimi dlouho přemýšlet, dejte na svůj cit. Špatné odpovědi nejsou. Průzkum slouží pouze jako sonda, která má poodhalit zvyklosti lidí ve skloňování přejatých slov. V žádném případě se nejedná o zkoumání znalostí a vědomostí. Výsledky poslouží pouze ke studijním účelům. Děkuji.

**Jakého jste pohlaví?**

žena

muž

**Do jaké věkové skupiny patříte?**

15 – 27 let

28 – 50 let

51 a více let

**Podstatná jména v závorkách užíjte v náležitých tvarech.**

Fámulus – je pomocník, sluha, nohsled, poskok

Životní osudy (fámulus) jsou velmi prosté. –

Bohužel, mladý pan Ivo se k svému (fámulus) chová jako vykořisťovatel. –

Ema o svém (fámulus) hovoří vždy s jistou úctou. –

Nandu – je pštrosovitý pták

Studenti přišli na přednášku o (nandu). –

Zájemci si mohli prohlédnout kostru (nandu). –

K (nandu) se seběhlo několik zvědavců. –

Altis – zasvěcený prostor, místo poskytující azyl

K (altis) směřovalo mnoho vyděšených dětí. –

V (altis) jsem pochopil své poslání. –

Desítky dívek spěchaly do nedalekého (altis). –

Hadži – muslim, který vykonal pouť do Mekky

Háfiz často vyprávěl o jednom (hadži). –

Oba bratři si chodili k moudrému (hadži) pro rady. –

Ahsan přišel sám, bez doprovodu (hadži). –

Pokud máte chvílku času, prosím, doplňte níže uvedené tvary slov. Nemusíte nad nimi dlouho přemýšlet, dejte na svůj cit. Špatné odpovědi nejsou. Průzkum slouží pouze jako sonda, která má poodhalit zvyklosti lidí ve skloňování přejatých slov. V žádném případě se nejedná o zkoumání znalostí a vědomostí. Výsledky poslouží pouze ke studijním účelům. Děkuji.

**Jakého jste pohlaví?**

žena

muž

**Do jaké věkové skupiny patříte?**

15 – 27 let

28 – 50 let

51 a více let

**Podstatná jména v závorkách užíjte v náležitých tvarech.**

Atlas – obr, který na své šíji drží nebeskou klenbu nebo i celou zeměkoulí

Kdo by neznal mýty o (Atlas). –

Matkou (Atlas) byla Klymené. –

Hérakles vrátil těžké břemeno zpátky (Atlas). –

Lorca – F. G. Lorca, španělský básník a dramatik

Hra *Pimprata* je připisována (Lorca). –

Zprávy o zastřelení (Lorca) se šířily rychle. –

O (Lorca) čeští studenti příliš nevědí. –

Ernö – Ernő Rubik, maďarský vynálezce, profesor architektury, sochař a tvůrce hlavolamů

Bez (Ernö) bychom neměli Rubikovu kostku. –

V (Ernö) jsem se nikdy nezmýlil. –

Nemluvím o jeho vztahu k (Ernö). –

Malraux – A. G. Malraux, francouzský spisovatel a politik

*Lidský úděl* patří k nejznámějším dílům (Malraux). –

K (Malraux) se přidalo mnoho autorů. –

O (Malraux) se často říkalo, že měl dobrodružný život. –

Pokud máte chvílku času, prosím, doplňte níže uvedené tvary slov. Nemusíte nad nimi dlouho přemýšlet, dejte na svůj cit. Špatné odpovědi nejsou. Průzkum slouží pouze jako sonda, která má poodhalit zvyklosti lidí ve skloňování přejatých slov. V žádném případě se nejedná o zkoumání znalostí a vědomostí. Výsledky poslouží pouze ke studijním účelům. Děkuji.

**Jakého jste pohlaví?**

žena

muž

**Do jaké věkové skupiny patříte?**

15 – 27 let

28 – 50 let

51 a více let

**Podstatná jména v závorkách užiňte v náležitých tvarech.**

Orleáns – francouzské město

Už deset let bydlí v (Orleáns). –

Alain jezdí do (Orleáns) každé léto. –

Blížili jsme k (Orleáns). –

Sliač – město na středním Slovensku

Jeho rodina má několik pozemků nedaleko (Sliač). –

Cestovní kancelář nabízí víkendové pobyty ve (Sliač). –

Každý rok jezdíme ke (Sliač) na dovolenou. –

Grenoble – město ve Francii

Ke (Grenoble) míří každý rok mnoho turistů. –

Jeho dědeček se přistěhoval z (Grenoble). –

Zimy trávili vždy v (Grenoble.) –

Lugovoj – město v Kazachstánu

Byl jsem přijat do 10. pěší divize v (Lugovoj). –

Žili nedaleko (Lugovoj). –

Plánovalo se, že se k (Lugovoj) pošle vojenské letectvo. –



## PRÍLOHA Č. 3 – VÝSLEDKY PRŮZKUMŮ

### Průzkum č. 1 – výsledky podle věku:

15 – 27 let: 20 osob, 28 – 50 let: 7 osob, 51 a více let: 5 osob

#### Fámulus:

F + M (32)	15 - 27 let	28 - 50 let	51 a více let
G: fámula	19	7	5
G: fámuluse	1	0	0
D: fámulovi	14	4	4
D: fámulu	4	2	1
D: fámulusovi	2	1	0
L: fámulovi	14	4	4
L: fámulu	5	3	1
L: fámulusovi	1	0	0

#### Nandu:

F + M (32)	15 - 27 let	28 - 50 let	51 a více let
G: nandua	9	2	1
G: nandu	5	3	4
G: nanda	6	1	0
G: nandula	0	1	0
D: nandu	6	4	4
D: nanduovi	10	2	1
D: nandovi	4	0	0
D: nandulovi	0	1	0
L: nandu	8	4	4
L: nanduovi	7	2	1
L: nandovi	3	1	0
L: nandě	2	0	0

**Altis:**

F + M (32)	15 - 27 let	28 - 50 let	51 a více let
G: altisu	17	4	4
G: altu	2	2	0
G: altis	1	1	1
D: altisu	16	3	4
D: altis	1	2	1
D: altu	2	1	0
D: altisovi	1	1	0
L: altisu	16	3	4
L: altu	3	3	0
L: altis	0	1	1
L: altise	1	0	0

**Hadži:**

F + M (32)	15 - 27 let	28 - 50 let	51 a více let
G: hadži	9	2	2
G: hadžia	5	1	1
G: hadže	3	1	1
G: hadžiho	2	2	1
G: hadžima	1	1	0
D: hadžiovi	8	1	1
D: hadžimu	4	4	2
D: hadži	3	1	2
D: hadžovi	4	0	0
D: hadžimovi	1	1	0
L: hadžiovi	7	2	1
L: hadži	5	1	2
L: hadžim	3	3	2
L: hadžovi	5	1	0

**Průzkum č. 2 – výsledky podle věku:****15 – 27 let: 22 osob, 28 – 50 let: 16 osob, 51 a více let: 3 osoby****Atlas:**

F + M (41)	15 - 27 let	28 - 50 let	51 a více let
G: Atlase	14	12	3
G: Atla	6	3	0
G: Atlasa	1	1	0
G: Atlase/Atlanta	1	0	0
D: Atlasovi	16	10	2
D: Atlasi	2	3	0
D: Atlasu	1	2	1
D: Atlovi	2	1	0
D: Atlasovi/Atlantovi	1	0	0
L: Atlasovi	19	14	3
L: Atlu	2	1	0
L: Atlasovi/Atlantovi	1	0	0
L: Atlasu	0	1	0

**Lorca:**

F + M (41)	15 - 27 let	28 - 50 let	51 a více let
G: Lorca	10	10	1
G: Lorcy	12	6	2
D: Lorcovi	18	13	3
D: Lorcaovi	4	3	0
L: Lorcovi	19	12	3
L: Lorcaovi	3	4	0

**Ernö:**

F + M (41)	15 - 27 let	28 - 50 let	51 a více let
G: Ernöho	11	6	1
G: Erna	5	3	1
G: Ernöa	5	4	0
G: Ernö	1	3	1
D: Ernömu	9	6	1
D: Ernö	4	3	1
D: Ernövi	3	2	1
D: Ernymu	4	2	0
D: Ernöovi	2	3	0
L: Ernövi	8	5	1
L: Ernöm	8	4	1
L: Ernö	1	3	1
L: Ernöovi	2	3	0
L: Ernym	2	1	0
L: Erneovi	1	0	0

**Malraux:**

F + M (41)	15 - 27 let	28 - 50 let	51 a více let
G: Malrauxe	16	6	2
G: Malrauxa	6	10	1
D: Malrauxovi	14	7	3
D: Malrauovi	8	8	0
D: Malrauxu	0	1	0
L: Malrauxovi	11	5	2
L: Malrauovi	5	5	0
L: Malrauxu	4	3	0
L: Malrauxi	2	3	1

### Průzkum č. 3 – výsledky podle věku:

15 – 27 let: 33 osob, 28 – 50 let: 6 osob, 51 a více let: 5 osob

#### Orléáns:

	15 - 27 let	28 - 50 let	51 a více let
F + M (44)			
G: Orléáns	16	4	4
G: Orléánsu	12	0	0
G: Orléánu	5	2	1
D: Orléáns	13	3	5
D: Orléánsu	16	0	0
D: Orléánu	4	3	0
L: Orléáns	12	4	4
L: Orléánsu	16	0	0
L: Orléánu	5	2	1

#### Sliač:

	15 - 27 let	28 - 50 let	51 a více let
F + M (44)			
G: Sliače	32	3	5
G: Sliači	1	3	0
D: Sliači	30	5	5
D: Sliače	3	1	0
L: Sliači	33	6	5

#### Grenoble:

	15 - 27 let	28 - 50 let	51 a více let
F + M (44)			
G: Grenoblu	22	4	2
G: Grenoble	11	2	3
D: Grenoblu	22	4	2
D: Grenoble	11	2	3
L: Grenoblu	15	3	2
L: Grenoble	15	2	3
L: Grenobli	3	1	0

**Lugovoj:**

F + M (44)	15 - 27 let	28 - 50 let	51 a více let
G: Lugovoje	25	3	1
G: Lugovéhoho	2	1	4
G: Lugovoja	4	0	0
G: Lugovoju	2	2	0
D: Lugovoji	25	3	1
D: Lugovoju	6	2	0
D: Lugovéhomu	2	1	4
L: Lugovoji	25	3	1
L: Lugovoju	6	2	0
L: Lugovém	2	1	4



Utvořte druhý pád (genitiv) slov uvedených na předešlé straně. Ptáme se otázkami *koho?*  
*čeho? čím?*

- Estulamus:
- akleros:
- Svaliros:
- stirates:
- Kontes:
- patemus:
- Gludis:
- aterias:
- Wrias:
- plade:
- Gorde:
- edudis:



Utvořte třetí pád (dativ). Ptáme se otázkami *komu? čemu?*

- Estulamus:
- akleros:
- Svaliros:
- stirates:
- Kontes:
- patemus:
- Gludis:
- aterias:
- Wrias:
- plade:
- Gorde:
- edudis:

Utvořte šestý pád (lokativ). Ptáme se otázkami *(o) kom? (o) čem?*

- Estulamus:
- akleros:
- Svaliros:
- stirates:
- Kontes:
- patemus:
- Gludis:
- aterias:
- Wrias:
- plade:
- Gorde:
- edudis:

## PŘÍLOHA Č. 5 – SUBSTANTIVNÍ TYPY

### PŘEHLED SKLOŇOVÁNÍ SUBSTANTIVNÍCH TYPŮ Maskulina životná (m. živ.)

TPY	I - Ø		II - e	III - a			
PODTYPY	A		B				
VZORY PODVZORY	pán soused	dělník	muž učitel	lovec	soudce	předseda husita, říkša	sluha
sg N	-Ø	-u	-Ø	-e	-e	-a	
G	-a		-e	-e	-e	-y(i)	
D	-u/-ovi		-i/-ovi	-i/-ovi	-i/-ovi	-ovi	
A	-a		-e	-e	-e	-u	
V	-e	-u	-i	-e	-e	-o	
L	-u/-ovi		-i/-ovi	-i/-ovi	-i/-ovi	-ovi	
I	-em	-em	-em	-em	-em	-ou	
pl N, V	-i, -ové, -i/-ové, -é, -é/-i		-i, -ové, -i/-ové, -é		-i, -i/-ové	-ové, -ové/-i, -é/-i	
G	-ú		-ú		-ú	-ú	
D	-úm		-úm		-úm	-úm	
A	-y		-e		-e	-y(i)	
L	-ech	-ích	-ích		-ích	-ech	
I	-y		-i		-i	-y(i)	-ích

Maskulina neživotná (m. než.)

TYP	I - Ø	
PODTPY	A	B
VZORY PODVZORY	hrad	stroj
sg N		
G	-Ø	-Ø
D	-u, -a, -u/-a	-e
A	-u	-i
V	-Ø	-Ø
L	-e	-i
I	-u, -u/-ě(e), -ě (e)	-i
pl N, V	-em	-em
G	-y	-e
D	-ú	-ú
A	-úm	-úm
L	-y	-e
I	-ech, -ech/-ích	-ích, -ích/-ách